

حوکمه کانی ههردوو جهژن له سوننه تی پاکراوه دا

به پینوسی

علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

وهرگیرانی:

صلاح الدين عبد الكريم

چاپی یه که م: ۱۴۲۱ ک / ۲۰۰۰ ز

چاپی دووهم: ۱۴۲۹ ک / ۲۰۰۸ ز

سایتی به ههشت

www.ba8.org

هه می شه له گه لمان بن بو به ره می نوی

تیبینی : مافی بلاوکردنه وهی ئەم بابته بو هه موو موسلمانیکه به مهرجی وه کو خوی بلاوی

بکاته وهو دهستکاری نه کریت

پێشنامی پەرتووکی

ناوی کتیب: حوکمه کانی هەردوو جەژن ئە سوننه تی پاککراوه دا.

ناوی نووسەر: علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

ناوی وەرگیر: صلاح الدين عبد الكريم .

ژمارەى سپاردن: ژمارە (٣٤٦) پى دراوه له لایەن وەزارەتى رۆشنیىرى حوکمه تی هەریمی کوردستانه وه .

زنجیره: زنجیره ی (٣٠) له زنجیره رینماییه کانی ریگای پاست.

نۆره و سائی چاپ: دووه م – (١٤٢٩ هـ / ٢٠٠٨) .

بنکه ی بلاوکردنه وه : کتیبخانه ی سیما / چه مچه مال .

چاپخانه : سیما / سلیمانی .

تایپ: سه نته ری رۆشنییر / چه مچه مال

دیزارینی بهرگ: م / جمعه

پیشه کی وهرگێر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُونُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾ [سورة آل عمران ١٠٢] .

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ [سورة النساء : ١] .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِغِ اللَّهُ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾

[سورة الأحزاب : ٧٠ - ٧١] .

أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

له پاشاندا: ناشکرایه که مه بهست و نامانج له دروست کردنی (جنی و مروّف) بریتی یه له په رستنی خوای گه وره به تاق و ته نها و هاو بهش بریار نه دان بوی، وهکو ده فهرموویت:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ [الذاریات: ٥٦] .

به لām نه وهی که ناشکرا نی یه له لای خه لکی، یاخود ناشکرایه به لām بی بایه خه و پشت گوی ده خریت بریتی یه له شوین نه که وتنی پیغه مبهر ﷺ له په رستنی خوای گه وره، که نه میش مه رجه بو وهرگرتنی په رستنه کانمان، چونکه نه گهر بهو شیوه یه یه که پیغه مبهر ﷺ و هاوه له به ریزه کانی ﷺ خویان په رستوه، خوا نه په رستین نه وا خوای گه وره لیمانی وهرناگریت و ته نها ماندوو بوونمان بو ده مینیتته وه، به لکو تاوانباریش ده بین، چونکه پیغه مبهر ﷺ ده فهرموویت:

(من عمل عملا ليس عليه امرنا فهو رد) ^(١) .

واته: هه که سیک هه کرده وه یه کات که فه رمانی ئیمه ی له سه ر نه بییت نه وا لی وهرناگریت و ده دریتته وه به سه ریدا . بو یه پیغه مبهر ﷺ هانمان ده دات که په رستنه کانمان وهکو په رستنی نه و بییت، بو نمونه له ده ست نو یژگرتندا ده فهرموویت:

(من ترضاً نحو وضوئي هذا....) ^(٢) .

واته: هه که سیک ده ست نو یژ بگریت وهکو ده ست نو یژ هه کی من .

وه له نو یژگرتندا ده فهرموویت:

(صلوا كما رأيتموني أصلي) ^(٣) .

واته: چوّن من ده بینن که نو یژ ده که م ئیوه ش بهو شیوه یه نو یژ بکه ن .

(١) (رواه مسلم).

(٢) (متفق عليه).

(٣) (البخاري).

وہ لە حەج کردندا دەفەر مویت:

(خذوا عني مناسككم) (٤).

واتە: دروشمەکانی حەج کردنتان لە منەووە وەر بگرن.

وہ خوای گەورە دەفەر مویت:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ٢١].

واتە: ئەو موسلمانان بە تەکیدی لە پیغەمبەری خوادا ﷺ پێشەواوەتیەکی باش هەیە بۆ ئێوە کە پەرستنه کانتان لەووە وەر بگرن .

جەژنی رەمەزان و قوربانیش دوو پەرستنی و دروشمی گەورە ئیسلامن، وەکو هەموو پەرستنه کانی تر دەبیست پیغەمبەر ﷺ بکەین بە پێشەواوەتەمانشای ئەو و هاوێڵە بەرپێزەکانی ﷺ بکەین بزانی چۆن ئەم دوو پەرستنه یان بۆ خوای گەورە جی بە جی کردوووە ئیمەش وەکو ئەوانی جی بە جی بکەین و حوکمەکانی لەوانەووە وەر بگرن، بەلام ئەووە جی داخە خەڵکی زۆر شتی داھینراویان زیاد کردوووە لە هەردوو جەژنداو بی ناگان و کەمتەرخەمن لە جی بە جی کردنی حوکمەکانی جەژن، چەندەھا سەرپێچی و بی فەرمانی خوای گەورە تیدا دەکەن .

شیخ علی حسن- خوای گەورە پاداشتی خیری بداتەووە - وەکو زاناکانی تری ئیسلام هەستی بەم شتانه کردوووە و پەرتوکیکی زۆر بەنرخێ داناووە لە سەر حوکمەکان و نادابەکان و پێویستی یەکانی هەردوو جەژن، لەکو تایی پەرتوکه کەیدا، هەندی باسی حوکمەکانی قوربانی کردنی کردوووە و ناوی ناوە: (أحكام العیدین فی السنة المطهرة) .

لەبەر ئەو ھۆکارانە ی کە باس کرد بە پێویست زانی ئەم پەرتوکه بەنرخە وەر بگێرە سەر زمانی کوردی تا موسلمانانی کوردیش لە حوکمەکانی هەردوو جەژن بی ناگا نەبن و سودی لی وەر بگرن إن شاء الله .

وہ وەرگێرانە کەیشم بەم شیوازییە: -

* پەرتوکه کەم وەرگێراوە وەکو چۆن نوسەر نوسیویتی بە ئەمانەتەوہ .

* فەرموودەکانی پیغەمبەر ﷺ وەرگێراوە لە پاش نوسینی دەقە عەرەبی یەکە ی .

* پەراویزی پەرتوکه کەشەم نووسیوەتەوہ .

* ئەو فەرموودانە ی کە تەخریج نەکرا بوو لە سەر پەرتوکه کەکانی زانای فەرموودەناس شیخ محمد ناصر الدین الألبانی تەخریج کردووہ .

لەکو تایییدا: داواکارم لە خوای گەورە ئەم ھەوڵە کەمە بکاتە تویشوی قیامەتەمان، وەبەتەنھا لەبەر رەزامەندی خوای گەورە بیست، خوای گەورە پاداشتی هەموو لایەک بداتەوہ .

وەرگێر / ھەولێر

٩ رمضان ١٤٢٠ ک

پيشه كى نوسهر

ان الحمد لله نحمده ونستعينه وسنتغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله .
أما بعد :

بهراستى ئىسلام ئايىنى گه وهرى پهروهردگار كه وا رازى بووه بۆ مروقايه تى، بۆ چاكردى هه موو ئيشيك له كاروبارى ژيان به دريژايى سهردهم و گوپرانكارى سال . ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ [المك: ١٤].
واته: ئايا نهو زاتهى كه خوئى مروقى دروست كردوو نهينيه كانى ناو دلى نازانيت، كه ههر خوئى شاره زاو زانايه بهو شتانهى كه دهشارديته وه .

وه بهراستى ئوممه تى ئىسلام باشتري نومه ته كه هاتبيت بۆ خه لكى نهو يش له بهر ريزلينيانى به هه لگرتنى نه م په يامه پيروژه، وهه ستانى به گه ياندنى به خوئيان و به ئوممه تانى تريش، وه به م شيويه مايه وه هه تا نهو پوژهى دوركه وتنه وه له قورئانى خواى گه وره و سوننه تى پيغه مبه ركه كى .

بويه پيوسته له سه ر موسلمانان به گشتى له سه ر نه م پارچه زه وييه كه بگه پينه وه بۆ قورئانى خواى گه وره و سوننه تى پيغه مبه ر . به يه كگرتوويى و به ناگايى و تيگه يشتوويى و زانايى له كاروبارى ئىسلامه كه يان و به حوكمه كانى په ره ستنه كانيان .

وهه ستم كرد و دلىنيا بووم كه وا له و هوئانهى كه ئىسلام كوئى كردوته وه له لق و چله كانيدا كه له پيشه وهى بنچينه كانيتى و له لوتكهى فيركردنيتى بريتييه له زياد كردنى يه كيئى و يه ك پارچه يى موسلمانان و به ستنه وهى هه نديكيان به هه نديكى تريانه وه .

وه يه كيئى له و هوئانه نه وه يه كه نوئى به كوئمه لى له سه ريان پيوست كردوو^(٥) پينج جار له پوژيكا هه موويان دليان په يوه ست ده كهن به يه ك پيشه وا (امام) وشوئى هه نگاوه كانى ده كهن يه ك به يه ك و هه ست به چاوديرى پهروهردگاريان ده كهن، ئيش ده كهن بۆ هه ستان به و شتهى كه كردويانيتى به جينيشين تييدا، به زه ييان به يه كتردا ديته وه و سوئيان بۆ يه كتر هه يه و، خوئيان دوور ده خه نه وه له ستم و ئاشوب له سه ر پرووى زه وى .

پاشان ئىسلام موسلمانانى په يوه ست كردوو به كو بوونه وه له پوژاننى جومعه بۆ نه وهى شه يتان نه توانيت هيچ له شيتى و لووت به رزى و هه لبه ستى زه مكاروى خوئى (همزه و نفخه و نفثه) بخاته دليانه وه، يان جوانى په ونه ق و رازاوه يى دونيا و يان لى نه كات لى نزيك ببه وه و په نا ببه ن بۆ سه رابه كهى، وه كردوو يه تى به پوژى جه ژنيان و تييدا كوئده بنه وه^(٦)، يادخه ر ياديان ده خاته وه به چه ند ئايه تيئى خواى گه وره و به خششه كانى هه تا به رده وام بن له سه ر پاكي و بيگه رديان و دليان په يوه ست بيت به يه كتره وه، پاشان ئىسلام له هه ر ساليكا دوو پوژى بوئيان داناوه كه تييدا ته ماشاى نه و شته ده كهن كه سوودى بوئيان هه يه به گشتى و به هاوبه شى و هوئيه كانى خوشه ويستى دوپات ده كه نه وه، جه ژنى په مه زانى بوئيان داناوه كه وا له دواى نه و په رستنه ديئى كه له په مه زاندا كردوو يانه، كه له و كاته دا دليان پاك بوته وه، و پوخته يه بۆ چاكه و ئيشى خير .

هه روه ها جه ژنى قوربانى بوئيان داناوه نا له و كاته دا كه وا به نده كان له مالى خوا هيمن و ئارامن وه له و شاره پيروژه يان كه نور و پوناكى پيغه مبه رايه تى تييدا بلا بوته وه، وه له لايه كانى خوئى خوشبه ختى تييدا دره وشاوه ته وه، نه وان له و شوئينه دا به ندهى دلسوزن كه وا هيچ ئيشيك ناكهن و مه به ستيان نيبه ته نها نه وه نه بيت له خوايان نزيك بكاته وه و لى لانه دن^(٧).

(٥) ته ماشاى: (الصلاة وحكم تاركها: ١٠٩-١٢٧ ي ابن القيم الجوزية) بكه

(٦) ته ماشاى: (زاد المعاد: ٣٦٤/١-٣٣٢)، و (أضواء البيان: ٢٦٨/٨-٣١٠)، و (تفسير القرطبي: ٩٦/١٨-١٢٠)، و (الأحوبة النافعة للشيخ الألباني) بكه .

(٧) كتاب: (أعياد الإسلام: ٢-٣ للشيخ سليمان علي الجعيري).

له بهر ئه مانه هه مووی وام به باش زانی کهوا نامیلکه یه کی سه ره به خو بنووسم له سه ر جهژنی په مه زان و جهژنی قوربان^(٨) و ئه و حوکمانه ی که په یوه ندی پینانه وه هه یه .
 له گه ل ئه و هه موو به لا و پشت شکاندن و تی ک شکاندن و موسیبه تانه ی که ئازاری موسلمانان دده دن کهوا هویه که ی بریتیه له دوور که وتنه و هیان له و سه رچاوه پروون و پاک و منه هجه راسته ی که خوی گه وره له قورئانه که یدا ناشکرای کردوو و پیغه مبه ریش ﷺ له ژیان و سوننه ته که یدا پروونی کردو ته وه .
 به لام زانی نی حوکمه شه رعیه کان و بابه ته فیه یه کان هه یچ شتی ک رای ناگری ت و کاری تی ناکات، به لکو هانی موسلمانان دده دات له سه ر زانیاری و ئیش کردن و بلا و کردنه وه ی خیر و بانگه واز کردن بو لای خوی گه وره، وه له م نامیلکه یه دا په چاوی ئاسانی و کورتیم کردوو بو ئه وه ی نامیلکه که تی گه یشتنی ئاسان بی ت و خویندنه وه ی په له بی ت و، داواکراوی به باشی گرتی ته خو و، جی به جی کردنی چه ز لی کراو بی ت، وه سوور بووم له سه ر هی نانه وه ی راستترین ووته له بابه ته که دا، و خو م به دوور گرت له جیا وازی بی ه مه زه بی ه کان و ووته ی راست و په سه ند کراوم دووپات کردو ته وه و به به لگه وه .
 وه ئه گه ر پی کا بی ت ئه واه به یارمه تی خوی گه وره بووه و ئه گه ر هه له ی شم کرد بی ت لی خو ش بوون و به زه یی هه ر له خوا وه یه .
 له کو تایی دا داوا ده که م له خوی گه وره یارمه تیم بدات بو نی هت پاکی له م کرده وه یه مدا و سووده که ی هه موو موسلمانان بگری ته وه، هه ر خوی گه وره بی سه ر و وه لام ده ره وه یه .

نوسینی

أبو الحارث بن علي بن حسن بن علي

(٨) من ته نها نه منو سیوه له م بواره دا به لکو زور له زانایان له کۆن وتازه دا له سه ر ئه م بابه ته نوسیویانه له وانه : (العیدین لابن أبي الدنيا)، و (کتاب العیدین لأحمد بن أبي زاهر)، و (أحكام العیدین لجعفر بن محمد الفریابی)، و (صلاة العیدین للحسین بن إسماعیل الحاملی)، و (تحفة العیدین لعبدالکریم ابن محمد السمعانی).....

(١)

(جهژن)

هه موو پوژیکه کو بوونه وه یه کی تییدا بییت، داتاشراوه له (عاد) و (يعود) وه کو بلیی بوی گهراونه ته وه، کویه که ییشی (أعیاد) ه، ابن الأعرابي ده لییت: جهژن ناوئراوه به (عید) چونکه هه موو سالیك به خووشی و شادی تازوه دیته وه و ده گه پیتته وه^(٩).

(ابن عابدين) ده لییت: جهژن ناوئرا به (عید) چونکه خوی گه وره جو ره ها چاکه ی هه یه ده گه پیتته وه بو به نده کانی له هه موو پوژیکدا له وانه خواردن له پاش خوگرتنه وه لیی و سه رفتره و ته و او بوونی حه ج و سوپانه وه ی سه ردان (طواف الزیارة) و گوشتی قوربانی و شتی تر، چونکه عاده ت له مانه دا خووشی و شادی و به خته وه ری به خششه^(١٠).

(٢)

ره حمه تی خوی گه وره بو ئومه تی محمد ﷺ به هه ر دوو جهژن

عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: كان لأهل الجاهلية يومان يلعبون فيهما فلما قدم النبي ﷺ المدينة قال: (ان لكم يومان تلعبون فيهما وقد أبدلكم الله بهما خيرا منهما يوم الفطر ويوم الأضحى)^(١١).

واته: له (أنس) وه رضي الله عنه فه رمو یه تی: پیغه مبه ر ﷺ هاته مه دینه خه لکی دوو پوژیان هه بوو یاریان تییدا ده کرد له سه رده می نه فامی دا^(١٢).

پیغه مبه ر ﷺ فه رمو ی: من هاتم ناوتانه وه نیوه دوو پوژتان هه بوو له نه فامیدا یاریتان تییدا ده کرد خوی گه وره بو تانی گوپی به باشت له وان ئه ویش: جهژنی ره مه زان و جهژنی قوربان ه.

(شیخ احمد عبد الرحمن البنا) (ره حمه تی خوی لی بییت) ده فه رمو ییت:

واته: چونکه جهژنی ره مه زان و قوربان به دانان و هه لبرژاردنی خوی گه وره یه بو دروستکراوه کانی .

وه له بهر ئه وه ی له دوا ی جی به جی کردنی دوو کاری گه وره ی ئیسلامه وه دین که بریتین له حه ج و پوژو که تییا ندا خوی گه وره له حاجیان و پوژوگران خووش ده بییت، وه ره حمه تی خوی بلاوده کاته وه به سه ر هه موو ئه و دروستکراوانه ی که گوپراه لیان هه یه بو فه رمانه کانی خوی گه وره، به لام (نه ورۆز و میهره جان) به دانان و هه لبرژاردنی کاربه ده ستانی ئه و سه رده مه بووه، که له و دوو پوژه دا کات و ئاوه و ا گونجاوه و چهند تایبه تمه ندییه کی تر که ده روات و نامینییت.

بو یه جیاوازی له نیوانیا ندا ئاشکرایه بو که سیك که تی بروانییت^(١٣).

(٩) (لسان العرب: ٣ / ٣١٩).

(١٠) (حاشیة ابن عابدين: ٢ / ١٦٥).

وه بزانه برای موسلمانم که ئه و چه ژانه ی که خوی گه وره بو موسلمانانی داناوه ئاشکراو زاناون، که بابه تی ئه م په رتوکه ی به ر ده ستته، به لام له م سه رده مه دا چه ژنه کان به شیوه یه ک زۆر بوونه که نزیکه نه توانییت بژمیتر دین له هه ر وولاتیک له وولاته ئیسلامیه کان سه ره پای جگه له وان، ده بینیت چه ژن ساز ده کریت بو گومز و گوپر وئارامگا وکس و وولاتان و جگه له مانه که خوی گه وره ریگه ی پی نه داوه، تا له هه ندیک له سه ر ژمیریه کاندایا هاتوه که ته نها موسلمانانی هیند سالانه (١٤٤) چه ژنیان هه یه، وه ته ماشای: (أعیاد الإسلام: ٨) بکه به ده ستکارییه وه.

(١١) (أخرجه أحمد: ٣ / ١٠٣ - ١٧٨ - ٢٣٥، وأبو داود: ١١٣٤، والنسائي: ٣ / ١٧٩، والبخاري: ١٠٩٨، وصححه الشيخ الألباني في: سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٢٠٢١).

(١٢) که نه ورۆز و میهره جان بوونه، ته ماشای (عون المعبودی العظيم آبادی ٣ / ٤٨٥) بکه .

(١٣) (الفتح الرباني: ٦ / ١١٩).

(۳)

رېگا پېدان به گوى گرتن له دهفنى جارييه (كيژوله)

له خاتوو عايشه وه (خوى لى پازى بيت) فەرموويه تى: پيغه مېهر ﷺ هاته ژوره وه بولام دوو جارييه لى بوو گورانينان دهگوت^(۱۴) به سەر (بعاش) دا، پاكشا له سەر پايه خه كهو پرووى وهرگيپراو ئه بو به كرىش ﷺ هاته ژوره وه و پيى ناخوش بوو فەرمووى: دهنكى شه يتان له لاي پيغه مېهر؟! پيغه مېهر ﷺ پرووى تيكرد و فەرمووى: (دعهما)، واته: (وازيان لى بهينه)، وه كاتيك پيغه مېهر ﷺ بى ناگا بوو چاوم لى تيژ كردنه وه چونه دهره وه له پيوايه تيكي تردا فەرمووى: (يا ابا بكر ان لكل قوم عيد وهذا عيدنا)^(۱۵).

واته: (ئەى ئەبا بەكر هەموو نەتەو هەيك جەژنەكان هەيه ئەمەيش جەژنى ئيمهيه).

(بعاش)^(۱۶) پوژيكي ناسراو بووه له پوژه كانى عەرب كه تيايدا (اوس) كوشتاريكي زورى (خەزەجيان) كردوه، شهركه له نيوانياندا به ردهوام بووه بۆ ماوهى (۱۲۰) سال هەتا ئيسلام هات، دوو جارييه كه ئه وهه لبه ستهى كردوويانه به گورانى له پيدا هەلدان به سەر شهپ و نازايه تى دا بووه كه يادكردنه وهى يارمه تى دهره بۆ ئيش و كارى دين . بهلام گورانى به كه باسى شتى خراپ و پيدا هەلدان بيت به سەر شتى قەدهغه كراودا و به ئاشكرا وتهى خراپه تىدا بيت، ئەمە دروست نيبه و حەرامه حاشا له پيغه مېهر ﷺ كه به ئاماده بوونى ئه و شتيكى خراپ باس بكرىت و بى ناگا بيت له بهر هەلستى كردنى .

وهك ده فەرموويت: (ئەمەيش جەژنى ئيمهيه ماناي وايه كه دهرپرينى خووشى و شادى له جەژنه كاندا دروشمى دينه، وهكو روژه كانى تر نيبه) .

(ابن حجر) يش (پهحمه تى خوى لى بيت) ده فەرموويت: ئەم فەرموودهيه چەند سووديكي تىدايه، له وانه دروستيى فراوان كردن له سەر مال و مندال له پوژانى جەژنه كاندا به جوړه ها شيوان كه نارامى دل و پشووى لاشه تىدا بيت له ماندوو بوونى په رستنه كه، وه پشت گوى خستنى باشتره . ههروه ها سوودى ئه وهى تىدايه كه دهرپرينى خووشى له جەژنه كاندا له دروشمى دينه^(۱۷) .

(۴)

خو جوان كردن و خو رازاندنه وه له جهژندا

له (عبد الله كورى عومەر) وه ﷺ فەرموويه تى: (ئيمامى عومەر ﷺ كراسيكي (جوبه يه كى) هينا بۆ پيغه مېهر ﷺ كه له (ئاوريشم) دروست كرا بوو (استبرق) له بازار دەرؤشرا، و فەرمووى: ئەى پيغه مېهرى خوا ﷺ ئەمە بگره خو تى پى پرازينه وه بۆ جهژن و پيشوازي كردن له وه فده كان، پيغه مېهر ﷺ پيى فەرموو: (ئما هذه لباس من لا خلاق له) . واته: (ئەمە پوشاكي كه سيكه كه هيچ به شيكى نه بيت له قيامت) .

ئيمامى عومەر ﷺ مايه وه تا خوا ويستى له سەر بوو بمينيته وه، پاشان پيغه مېهر ﷺ كراسيكي ديباجى بۆ نارد (واته لاي دريژى و پانيه كەى ئاوريشم بوو) .

ئيمامى عومەر يش هيناي بۆ لاي پيغه مېهر ﷺ و فەرمووى: ئەى پيغه مېهرى خوا ﷺ تو فەرموت: (ئەوه پوشاكي كه سيكه كه هيچ به شيكى نه بيت) واته له قيامتدا، ئيستاش خو ت ئەمەت بۆ ناردووم، پيغه مېهرى خوا ﷺ پيى فەرموو: (تبعها أو تصيب بما حاجتك)^(۱۸) .

(۱۴) له پيوايه تيكي تردا (بهلام گوراني بيژ نه بوون) ته ماشاي: (شرح المسلم: ۶ / ۱۸۲) بکه .

(۱۵) البخاري (۹۴۹)، (۹۵۲)، (۹۸۷) و (۲۹۰۷) و (۳۵۳۰) و (۳۹۳۱) و (رواه مسلم: ۸۹۲) .

(۱۶) ته ماشاي: (النهاية: ۱ / ۱۳۹) ي (ابن الأثير الجزري) بکه .

(۱۷) (فتح الباري: ۲ / ۴۴۳) .

(۱۸) البخاري: (۸۸۶) و (۹۴۸) و (۲۱۰۴) و (۲۶۱۹) و (۲۰۶۸) و (۲۰۶۸) .

واته: (بیفرۆشه یان پیویستی خۆتی پێ جی به جی بکه).

زانای پایه بهرز (السندی) دهفرموویت: له فرمودهیهوه زانراوه که خۆ پازاندنهوه له پوژی جهژن دا نه ریتیکی دان پیدانراو بووه له نیوانیاندا وه پیغه مبه ریش ﷺ به رهه لستی نه کردوووه بویه زانراوه که ماوه تهوه^(۱۹).

(ابن حجر) دهفرموویت: (ابن أبي الدنيا) و (البيهقي) به سه ندیکی (صحيح)، بومان دهگیرنهوه که عبدالله ی کوری عومەر ﷺ له ناو جل و بهرگه کانیدا باشت رینیانی له بهر ده کرد له جهژنه کاند^(۲۰).

ديسان دهفرموویت: شیوهی به به لگه زانینی حه دیسه که ی ئیمامی عومەر ﷺ له و پروه وهیه که پیغه مبه ر ﷺ دانی به خۆ پازاندنهوه بۆ جومعه هی ناو به رهه لستییه که ی کورت کردهوه له سه ر له بهر کردنی وهك ئەو پۆشاکه، چونکه له ئاوریشم بوو^(۲۱).

(ابن قدامه) له (المغني ۲ / ۲۲۸) دا دهفرموویت: ئەمه به لگه یه له سه ر ئه وه ی که خۆ پازاندنهوه له لایان له م شوینانه دا ئاشکراو باو بووه .

(ئیمامی مالک) دهفرموویت: بیستومه که زانایان بۆنی خۆش و شتی جوانیان له هه موو جهژنیکدا پێ خۆش بووه . (ابن القيم) له (زاد المعاد ۱ / ۴۴۱) دا دهفرموویت: پیغه مبه ر ﷺ بۆ دهرچوون بۆ هردوو جهژنه کان له جوانترین جل و بهرگه کانی له بهر ده کرد و پۆشاکیکه هه بوو بۆ هه ر دوو جهژن و جومعه له بهری ده کرد، جاریکیش دوو پۆشاکه (صوفی) سه وزی له بهر کرد، وه جاریکه تریش جلیکی سووری له بهر کرد^(۲۲).

به لام سووریکه ته واو نه بوو وه کو هه ندی خه لک گو مان ده بن، ئەگه ر وابوایه ئەوا (بوردا) ی پێ نه ده وترا به لکو چه ند خه تیکی سووری تیدا بووه وه کو (بوردا) ه یه مه نییه کان .

(۵)

دهرچوون بۆ نوێژگه (المصلی)

له (أبي سعيد الخدري) هوه ﷺ فرموویه تی: پیغه مبه ر ﷺ جهژنی ره مه زان و قوربان دهرده چوو بۆ نوێژگه (مصلی) یه که م شت ده ستی پێ ده کرد نوێژگه بوو^(۲۳).

زانای پایه بهرز (ابن الحاج المالکی) دهفرموویت: سوننه تی له سه ر پویشتنوو له نوێژی جهژنه کاند ئه وه یه که له نوێژگه (مصلی) بکریت، چونکه پیغه مبه ر ﷺ دهفرموویت: (صلاة في مسجدي هذا أفضل من ألف صلاة فيما سواه إلا المسجد الحرام) .

واته: نوێژیک له م مزگه وته ی مندا خیری زیاتره له هه زار نوێژ له مزگه وته کانی تر دا ته نها مزگه وتی (که عبه) نه بییت^(۲۴) . له گه ل ئەم هه موو خیره زوره دا نوێژی جهژنه کانی له نوێژگه (مصلی) ده کرد^(۲۵).

زانای پایه بهرز (ابن قدامة المقدسي) دهفرموویت: سوننه ت وایه که نوێژی جهژن له نوێژگه (مصلی) دا بکریت فرمانی به ئیمامی عه لیش ﷺ به م شیوه یه کردوووه، وه (ئیمامی ئەوزاعی) وای به باش زانیوه . هه روه ها - اصحاب الرأي^(۲۶). به هه مان شیوه، ئەمه وته ی (ابن المنذر) یشه^(۲۷) .

(۱۹) (حاشية السني على النسائي: ۳ / ۱۸۱) .

(۲۰) (فتح الباري: ۲ / ۴۳۹) .

(۲۱) سه رچاوه ی پيشوو: (۲ / ۴۳۴) .

(۲۲) ته ماشای: (السلسلة الصحيحة: ۱۲۷۹) بکه .

(۲۳) (البخاري: ۹۵۶) و (مسلم: ۸۸۹) و (النسائي: ۱۸۷/۳) .

(۲۴) (البخاري: ۱۱۹۰) و (مسلم: ۱۳۹۴) .

(۲۵) (المدخل: ۲ / ۲۸۳) .

(۲۶) واته: ئەو زانایانه ی که حه دیسیان پێ نه گه یشتوووه و به ره ئی خو یان ئیشیان کردوووه وه کو (قوتابخانه ی کوفه) و حه نه فهیه کان .

و ھەر کەسێک نەیتوانی دەرچیت بۆ نوێژگە (مصلی) لەبەر نەخۆشی یان گەورەیی تەمەن، نوێژی لە مزگەوتدا کرد ئەوا ھیچی لەسەر نی یە إن شاء الله (المغنی ٢/٢٣٠).

و ھەر دا ئاگادار کردنەو ھەبە کە پێویستە باس بکریت ئەویش ئەو ھەبە کە ئامانج لە نوێژ کردن لە نوێژگە (مصلی) ئەو ھەبە کە موسلمانان لە ھەبە شوین کۆببنەو بەگەورەیی بەلام ئەو ھەبە ئەمرو ئیمە دەیبینن لە زۆرەبی وولاتاندا کە چەند نوێژگە (مصلی) ھەبە ئەگەر چی پێویستیش نەکات ئەمەیش شتیگە زانایان ووتویانە (مکروھە) (٢٨)، نەک ھەر ئەو ھەبە بە لکو ھەندی لە نوێژگە (مصلی) کان بوونەتە مینبەری حیزبایەتی بۆ پارچە پارچە کردنی ووشەیی موسلمانان (لا حول ولا قوۃ الا بالله).

(٦)

رۆیشتن و گەرانەو لە نوێژگە (المصلی)

لە (جابری کۆری عبداللہ) ھو ھەر موویەتی پێغەمبەر ﷺ ئەگەر پوژی جەژن بواوە پێگاکەیی دەگۆری (٢٩). زانایەیی پایە بەرز (ابن القیم الجوزی) دەفەر موویت: پێغەمبەر ﷺ پێگاکەیی جیاوازی دەگرتە بەر لە جەژنی پەمەزاندان لە پێگاکەیی ھەر دەرویشت و لە پێگاکەیی تر ھو دەھاتەو، و تراو: بۆ ئەو ھەبە لە خەلکی ھەردوو پێگاکە بکات، و تراو: بۆ ئەو ھەبە خەلکی ھەردوو پێگاکە توشی بەرکەتی ببیت، و تراو: بۆ ئەو ھەبە کە سێک پێویستی پێی بوو پێویستی ھەبە بۆ جی بە جی بکات، و تراو: کە ئەمە راستترینیانە لەبەر ھەموو ئەم شتانە بوو، و لەبەر چەند دانایی ھەبە تر کە ھیچ ئیشیکێ پێغەمبەر ﷺ بی دانایی نەبوو (٣٠).

(ئیمامی نەووی) (پەحمەتی خوای لی بیت) لە پاش ئەو ھەبە ئەم چەند شتەیی سەر ھو باس دەکات دەفەر موویت:

ئەگەر ھۆبە کەشی نەزانراو بی سوننەتە شوینی بکەوین بە ھەبە جاری، خوای گەر بەشتەر دەزانیت (٣١).

دوو ئاگادار کردنەو:

یە کەم: (ئیمامی البغوی) لە (الشرح السنة ٤ / ٣٠٢ - ٣٠٣) دەفەر موویت: سوننەتە کە خەلکی بەیاننی زوو بچیت بۆ نوێژگە (مصلی) پاش ئەو ھەبە نوێژی بەیاننی دەکات بۆ ئەو ھەبە کەس شوینی خوای بگریت، واللہ اکبر بکەن و دەرو چوونی ئیمامیش لە کاتی نوێژدا دەبیت .

دوو ھم: (ئیمامی الترمذی) (٥٣٠) ھو (ابن ماجة) (١٦١) لە (علی) ھو ﷺ بۆمان دەگێرنەو کە فەر موویەتی: (سوننەتە بە پی بچیت بۆ نوێژی جەژن) (٣٢).

(٧)

اللہ اکبر کردن لە ھەردوو (جەژندا)

خوای گەر دەفەر موویت:

﴿ وَتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَتُكْبِرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة: ١٨٥].

واتە: (ئەو کەسانەیی کە لە پەمەزاندان بە پوژوو نەبوونە بە ھۆی نەخۆشی یان سەفەر کردن با لە پاش پەمەزان بە پوژوو بین تا مانگە کە تەواو دەکەن و پاداشتی تەواو ھەر بگرن، و خوای خوایان بەگەر بەزانن بەو ھۆی پوژووی بۆ بگرن و یادی بکەن ھو، چونکە پێنموونیتانی کردو ھو، بە لکو سوپاس و ستایشی خوا بکەن).

(٢٧) (المغنی: ٢/٢٣٠).

(٢٨) (نهایة المحتاج: ٢/٣٧٥) للملّی.

(٢٩) (البخاری: ٩٨٦).

(٣٠) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٩)، وانظر كلام الإمام البغوي في: (شرح السنة: ٤ / ٣١٤).

(٣١) (روضة المحبين: ٢ / ٧٧).

(٣٢) (وحسنه الشيخ الألباني في: صحيح سنن الترمذي: ١ / ١٦٤).

وه جیگیر بووه که پیغه مبهه ﷺ (جهژنی په مهزان دهرده چوو الله ئه کبهری ده کرد هه تا دهگه یشته نویژگه (مصلی) وه هه تا نویژی ته و او ده کرد، که نویژی ته و او بکردایه الله اکبری نه ده کرد ^(۳۳) .

زانای فەرموده ناس (الألبانی) (په حمه تی خوی لی بیّت) ده فەرموویت: له م فەرموده یه دا به لگه ی دروستی تی ئه وه ی تی دایه که موسلمانان کردوو یانه له به ناشکرا وتنی الله اکبر له پیکادا بۆ نویژگه (المصلی) هه چه نده زۆربه ی خه لکی ئه م سوننه ته یان به سوک گرتوو تا وای لیها تووه نزیکه نه مینی، وه ئه وه ی که باش بیّت لیهدا یادی بخه ینه وه ئه وه یه که به ناشکرا ووتنی - الله اکبر - دروست نییه بۆی کۆبته وه و به یه که دهنگ بیلییت ههروه کو چۆن هندی له خه لکی ده یکن، ههروه ها هه موو زیکرک دروست بیّت دهنگ به رز بکه یته وه تیایدا یان دروست نه بیّت، دروست نییه کۆبیته وه به کۆمهل بیلییت، با له م شته به ناگا بین وه همیشه له پیش چاوی خو مانی دابنن که

باشترین ریگا و ریئمای (ریئمای پیغه مبهه ﷺ) ^(۳۴) .

وه پرسیار کرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) (په حمه تی خوی لی بیّت) دهرباره ی کاتی الله اکبر له جهژنه کاندای فەرمووی: سوپاس بۆ خوا، راستترین ووته له الله اکبر کردن دا که زۆربه ی زانایانی پیشین و تیگه یشتوانی له هاوه لان ﷺ و پیئشه وایانی له سه ر بیّت له فه جری پۆژی عه ره فه تا کۆتایی (ایام التشریق) له پاش هه موو نویژک وه دروسته بۆ هه موو که سیک به ناشکرا الله اکبر بلیّت له کاتی دهرچون بۆ جهژن ئه ویش به ریکه وتنی هه ر چوار زاناکه ^(۳۵) .

منیش ده لیم: که ده فەرموویت (پاش هه موو نویژک) به تایبه تی هیچ به لگه یه کی له سه ر نییه، ئه وه ی راست بیّت له هه موو کاتی که دا به بی تایبه ت کردنی به کاتیکی دیاری کرا وه به لگه یش له سه ر ئه مه (ئیمامی البخاری) له کتیبی (العیدین من صحیحه (۲ / ۶۶۱) ده فەرموویت: (باب التکبیر أیام المنی، وإذا غدا الی عرفه) .

ئیمامی عومر ﷺ له خانوه که ی خوی له مینا الله اکبری ده کرد خه لکی مزگه وته که گوی یان له دهنگی ده بوو ئه وانیش الله اکبری ان ده کرد وه خه لکی بازاریش الله اکبری ان ده کرد هه تا (منی) ده هه ژایه وه له الله اکبر کردندا . وه (عبد الله کوری عومر) یش ﷺ له (منی) الله اکبر ی ده کرد ئه و پۆژانه وه پاش نویژه کانیس، وه له سه ر جیگا که ی وه له ناو ده واره که ی، وه له دانیشتن و پۆیشتن و له هه موو ئه و پۆژانه دا .

وه (مه یمونه) ی دایکی موسلمانان (خوی لی رازی بیّت) له جهژنی قورباندا الله اکبری ده کرد، وه ئافره تانیس له دوای (أبانی کوری عثمان) و (عومری کوری عبدالعزیز) وه ﷺ الله اکبری ان ده کرد شه وانی (التشریق) ^(۳۶) له گه ل پیاواندا له مزگه وت .

وه (عبد الله کوری عومر) ﷺ که به یانی بچوا یه بۆ نویژ له جهژنی په مهزان و قورباندا به ناشکرا به دهنگی به رز (الله اکبر) ی ده کرد هه تا دهگه یشته نویژگه (مصلی) پاشان الله اکبری ده کرد هه تا ئیمام ده هات ^(۳۷) .

وه ئه وه ی من بزانه هیچ فەرموده یه کی راست له پیغه مبهه وه ﷺ نه هاتوو دهرباره ی چۆنیه تی الله اکبر کردن به لکو له هندی هاوه لانه وه ﷺ هاتوو: (عبد الله کوری مه سعود) ده یفه رموو: (الله اکبر الله اکبر، لا إله إلا الله، والله اکبر الله اکبر والله الحمد) ^(۳۸) .

(۳۳) (رواه ابن أبي شيبه في: المصنف، والمحامي في: كتاب صلاة العیدین، بإسناد صحیح لكنه مرسل، لكن له شواهد یتقوی بها) ته ماشای: (السلسلة الصحیحة: ۱۷۰) بکه .

(۳۴) (سلسلة الأحادیث الصحیحة: ۱ / ۱۲۱) وللشیخ العلامة حمود التویجری (رحمه الله) رساله مفردة في إنكار هذا التکبیر الجماعی، وهي مطبوعه .

(۳۵) (مجموع الفتاوی: ۲۴ / ۲۲۰) وه ته ماشای: (سبل السلام: ۲ / ۷۱ - ۷۲) بکه .

(۳۶) واته: پۆژانی ۱۱، ۱۲، ۱۳، مانگی ذی الحجة (دوهه م و سی هه م و چواره م پۆژی جهژنی قوربان) وه بۆیه بی ی ده وتریت (التشریق) چونکه خه لکی گۆشتیان هه لده گرت له به ر خۆر .

(۳۷) الدار قطنی وابن أبي شيبه وغيرهم بسند صحیح . ته ماشای: (إرواء الغلیل: ۶۵۰) بکه .

وه (عبد الله كورى عه باس) ﷺ دهيفه رموو: (الله أكبر الله أكبر، الله أكبر والله الحمد، الله أكبر وأجل، الله أكبر على ما هدا) (۳۹).

(البیهقی) به سه نه دیکی (صحیح) له (السنن الكبرى) (۳ / ۳۱۶) له (سه لمانی خهیر) هوه ﷺ بۆمان ده یگپیتته وه که فهرموویه تی: الله أكبر بکن، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر کبیرا .

زۆربه ی زۆری خه لکی پیچه وانهی ئەم دیکرانه ده کهن که له پیشینه کانه وه هاتوه، زیادی ده کهن وشتی تر داده هیئن که هیچ بنچینیکی نییه .

(ابن حجر) (په حمه تی خوی لی بیّت) له (فتح الباری) (۲ / ۵۳۶) ده فهرموویت: (چهند شتی که له کاته دا دروست کراوه که زیاده وه هیچ بنچینه یه کی نییه) .

(۸)

چ کاتی که ده خویتی له ههردوو جهژندا

له (انس) ﷺ ده فهرموویت: پیغه مبه ر ﷺ له جهژنی په مه زاندا دهر نه ده چوو هه تا چهند ده نکه خورما یه کی ده خوارد (۴۰).
ئیمامی (المهلب) ده فهرموویت:

حیکمه ت له خواردندا پیش نویژ ته وه یه هه تا گومان به ریک گومان نه بات له به رده وامی پۆژوو گرتن هه تا نویژی جهژن ده کریت، پیغه مبه ر ﷺ ریگای ئەم گومان بردنه ی گرت (۴۱).
له (بورهید) هوه ﷺ فهرموویه تی:

پیغه مبه ر ﷺ دهر نه ده چوو بۆ نویژی جهژنی په مه زان هه تا شتیکی نه خواردایا، وه جهژنی قوربان هیچی نه ده خوارد هه تا نه گه رایه ته وه پاشان له قوربانیه که ی خوی ده خوارد (۴۲).
زانای پایه بهرز (ابن قیم) ده فهرموویت:

به لام له جهژنی قوربان پیغه مبه ر ﷺ هیچی نه ده خوارد هه تا له نویژگه (مصلی) نه گه رایه ته وه وه له قوربانیه که ی خوی ده خوارد (۴۳).

زانای پایه بهرز (الشوکانی) (۴۴) ده فهرموویت:

حیکمه ت له دواخستنی خواردن له جهژنی قورباندا ته وه یه، ئەو پۆژه قوربانی کردن و خواردنی تیدا ریگه پیدراوه که خواردنی خوی له قوربانیه که ی خوی بیّت .
(ئیبین قدامه) وای فهرمووه (۴۵).

(الزین بن المنیر) ده فهرموویت (۴۶):

(۳۸) (ابن أبي شيبة: ۲ / ۱۶۸) به سه نه دیکی (صحیح) .

(۳۹) البیهقی: ۳ / ۳۱۵) به سه نه دیکی (صحیح) .

(۴۰) (البخاري: ۹۵۳) و (الترمذي: ۵۴۳) و (ابن ماجه: ۱۷۵۴).

(۴۱) (فتح الباري: ۲ / ۴۴۷) .

(۴۲) (الترمذي: ۵۴۲) و (ابن ماجه: ۱۷۵۶) و (الدارمي: ۱ / ۳۷۵) و (أحمد: ۵ / ۳۵۲) سه نه ده که ی (حسن) ه .

(۴۳) زاد المعاد (۱ / ۴۴۱) .

(۴۴) (نبيل الأوطار: ۳ / ۳۵۷) .

(۴۵) وانظر: (المعني: ۲ / ۳۷۱) .

(۴۶) ته ماشای: (فتح الباري: ۲ / ۴۴۸) بکه .

خواردنی پیغه مبهەر ﷺ له هردوو جهژن له کاتی دروستی خۆیدا بووه بۆ دهرکردنی خیری تایبه تی پی یانه وه، به دهرکردنی سهرفتهر پيش هاتن بۆ نويزی جهژنی په مهزان و دهرکردنی قوربانی له پاش نويزی جهژنی قوربان له دوای سهرپینی.

(۹)

خوشوشتن پيش جهژن

له (نافع) هوه (عبد الله كورپی عومەر) ﷺ له جهژنی په مهزان خوی دوشوشتن پيش نه وهی بجیت بۆ نويزگه (مصلی) (۴۷).
(سعیدی كورپی المسیب) ده فهرمویت:

سوننه تی جهژنی په مهزان سی شته: به پی برۆیت بۆ نويزگه (مصلی) و خواردن پيش دهرچوون و خوشوشتن (۴۸).
ده لیم: له وانه یه مبههستی سوننه تی هاوه لآن ﷺ بییت، واته ریگا و رینمایي نه وان، نه گهر نا هیچ له م باره یه وه له پیغه مبهره وه ﷺ جیگیر نه بووه.

(ابن قدامة) ده فهرمویت:

سوننه ته خویشووردی بۆ جهژن، وه (عبد الله ی كورپی عومەر) ﷺ له جهژنی په مهزان خوی دوشوشتن و، وه له (علی) یشه وه ﷺ گیر دراوه ته وه.

وه (علقمة) و (عروه) و (عطاء) و (النخعي) و (الشعبي) و (قتاده) و (ابو الزناد) و (مالك) و (الشافعي) و (ابن المنذر) ﷺ و ایان و وتوو (۴۹).

نه وهی له پیغه مبهره وه ﷺ گیر دراوه ته وه له م باره یه وه ضعیفه (۵۰).

(۱۰)

نایا پيش و پاشی نويزی جهژن نويزی تر هه یه؟

له (عبد الله ی كورپی عه بباس) هوه ﷺ (پیغه مبهەر) ﷺ جهژنی په مهزان دوو رکاتی کرد نه له پيش و نه له پاشی نويزی تری نه کرد (۵۱).

(ابن القيم) (په حمه تی خوی لی بییت) ده فهرمویت (۵۲):

نه پیغه مبهەر ﷺ نه هاوه لآن ﷺ نويزیان نه نه کرد که بگه یشتنا یه ته نويزگه (مصلی) نه له پيش و نه له پاش نويزی جهژن.

(ابن حجر) (په حمه تی خوی لی بییت) ده فهرمویت (۵۳):

دهست که وتوو سه رنه نجام نه وه یه که نويزی جهژن هیچ سوننه تی نه له پيش و نه له پاش جیگیر نه بووه، به پیچه وانیه که سیکه وه که قیاسی دهکات له سه ر جومعه ٥٤.

(۴۷) (مالك: ۱ / ۱۷۷) و (الشافعي: ۷۳) و (عبد الرزاق: ۵۷۵۴) سه نه ده که یشی (صحيح) ۵.

(۴۸) (الفریابی: ۱۲۷ / ۲۰۱) به سه نه دیکی صه حیح، هه روه کو چۆن له (ارواء الغلیل) (۲ / ۱۰۴) هاتوو.

(۴۹) (المغنی: ۳۷۰ / ۲).

(۵۰) فی: (سنن ابن ماجه: ۱۳۱۵) و فی إسناده جُبارة بن المُغَلَس و شیخه و هما ضعیفان، و رواه أيضا فی (۱۳۱۶) و فیهِ یوسف بن خالد السَّمِی، کذبه غیر واحد.

(۵۱) (البخاري: ۹۸۹) و (الترمذي: ۵۳۷) و (النسائي: ۱۹۳/۳) و (ابن ماجه: ۱۲۹۱).

(۵۲) (زاد المعاد: ۴۴۳/۲).

(۵۳) (فتح الباري: ۴۷۶/۲).

(۵۴) (شرح السنة: ۳۱۶-۳۱۷/۴).

(١١)

حوکمی نوێژی هردوو جهژن

(شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) دهفرمویت: له بهر ئەمه ئیمه ئەمه مان بهراست داناوه که نوێژی جهژن فهرزی عینیه، وهکو ووتهی (ابو حنیفه) ^(٥٥) و جگه لهویش، وه یهکیکه له ووتهکانی (شافعی) و یهکیکه له دوو ووتهی مهزههبی (احمد).

وه ووتهی کهسیک که بلی نوێژی جهژن (واجب) نییه، لهوپهری دووری دایه، چونکه نوێژی جهژن له گهورهترین دروشمهکانی ئیسلامه و خه لکی بۆی کۆدهبنهوه زیاتر له جومعه، وه الله اکبری تیدا دانراوه، وه ووتهی کهسیک که بلیت فهرزی کیفایه یه پیک نییه و دانهمه زیت ^(٥٦).

ئیمامی (الشوکانی) له (السیل الجرار) (٣١٥/١) ^(٥٧) دهفرمویت: بزانه پیغمهبر ﷺ بهردهوام ئەم نوێژی کردووه له جهژنهکاندا، وهوازی ئی نههیناوه له جهژنیک له جهژنهکاندا، وهفرمانی به خه لکی کردووه که دهرجن بۆ نوێژ کردن ههتا فرمانی کردووه به دهرجوونی ئافرهتانی بالغ بوو، وئهو ئافرهتانهی که له ژووری خوایان و ئافرهتانی هیزدار .

بهلام فرمانی به ئافرهتانی هیزدار کردووه که نوێژ نهکهن بهلام ئامادهی خیر و دعای موسلمانان بین تهنا نهت فرمانی کردووه بهو ئافرهتانهی که عهبايان نییه (جلباب) له یهکیکی تر وهری بگرن و ئامادهی نوێژهکه بین ^(٥٨).

ئهمه ههموو به لگه یه له سههر ئهوهی که ئەم نوێژه (واجب) ه و فهرزی عینیه نهک فهرزی کیفایه، فرمان کردنی به دهرجوون بۆ نوێژ و اپیویست دهکات که فرمان کردنه به نوێژیش بۆ کهسیک که عوزری نه بییت، بهمانای ووتهکه چونکه دهرجوون بۆ نوێژ هویهکه بۆ نوێژ کردن، وه واجب بوونی هویهکه و اپیویست دهکات ئامانجهکیش واجب بییت (ئهوهی له پیناوی ده ده چییت که نوێژهکه یه)، وه پیاو شایاتره له ئافرهت بهم حوکمه که نوێژی جهژن واجب بییت له سهریان.

پاشان (پهحمهتی خوی ئی بییت) دهفرمویت: وه به لکی تر له سههر واجب بوونی نوێژی جهژن ئهوه یه که نوێژی جومعه لادهبات ئهگهر جهژن و جومعه بکهونه یهک پۆژهوه ^(٥٩) چونکه ئهگهر شتیك واجب نه بییت واجب لانا بات . وه جیگر بووه که پیغمهبر ﷺ بهردهوام نوێژی جهژنی به جهماعت کردووه لهو پۆژهی پیویست کرا ههتا کۆچی دوا یی کرد. له گه ل ئهمه یشدا فرمانی به خه لکی کردووه که دهرجن بۆ نوێژی جهژن ^(٦٠).

زانامان (الألبانی) له (تمام المنة) (٣٤٤) پاش ئهوهی هه دیسی (أم عطية) دههینیتهوه و دهفرمویت:

(ئهم شتهی باسکراوه به لگه یه له سههر واجب بوونی نوێژی جهژن، وه ئهگهر دهرجوون بۆ نوێژی جهژن واجب بییت ئهوا شایاتره که نوێژهکه واجب ه.)

ههروهکو چۆن ناشارد ریتهوه ئهوهی حهق بییت ئهوه یه که واجب بییت نهک تهنها سوننهت .

(٥٥) انظر: حاشية ابن عابدين: ١٦٦/٢ - فما بعد).

(٥٦) (مجموع الفتاوى: ١٦١/٢٣).

(٥٧) وعنه صديق حسن خان في: الموعظة الحسنة: ٤٢-٤٣).

(٥٨) البخاری (٣٢٤) و (٣٥١) و (٩٧١) و (٩٧٤) و (٩٨٠) و (٩٨١) و (١٦٥٢)، و (مسلم: ٨٩٠) من حديث أم عطية (رضي الله عنها).

(٥٩) ههروهکه چۆن له حه دبی ابو هورهیره دا ﷺ هاتوه: کاتیک جهژن و جومعه کهوتنه یهک پۆژهوه پیغمهبر ﷺ فرمووی:

(اجتمع في يومكم هذا عيدان، فمن شاء أجزأه من الجمعة، وأنا معون).

واته: (لهم پۆژه دا دوو جهژن کۆبوونه تهوه هه رکه سیك وویستی ئی بییت نوێژی جهژنی به سهو له جیاتی جومعه یه، وه ئیمه نوێژی جومعه ده که یین) (رواه أبو داود: ١٠٧٣) و (ابن ماجه: ١٣١١) و (سنده حسن، وانظر: (المغني: ٣٥٨/٢)، و (مجموع الفتاوى: ٢٤/٢١٢).

(٦٠) ته ماشای: (نبيل الأوطار: ٣ / ٣٨٢ - ٣٨٣) و (الروضة الندية: ١ / ١٤٢) بکه .

(١٢)

کاتی نوێژی جەژن

له (عبدالله ی کورپی بۇسرى) هاوهلى پىغەمبەر ﷺ كاتى كه دەر دەچوو لە گەل خەلكدا بۇ جەژنى رەمەزان يان بۇ جەژنى قوربان، ئىنكارى دواكەوتنى ئىمامى كردوو و فەرموویەتی: ئیئمه لەم كاتەدا لە نوێژ دەبووینەوه، واتە كاتی نوێژی سوننەت^(٦١). ئەگەر كاتی كەراھەتی نوێژ بەسەر بچوايه .

ئەم فەرموودەیه پاستترین^(٦٢) فەرموودەیه لەباسی كاتی نوێژی جەژندا جگە لەمە شتی تر دەگێریتەوه بەلام لە روى سەنەدەوه جیگیر نابیت .

(ابن قییم) دەفەرموویت: پىغەمبەر ﷺ نوێژی جەژنى رەمەزانی دوا دەخست و نوێژی جەژنى قوربانى پىش دەخست و بەپەلە دەیکرد، (ابن عومەر) ﷺ لەگەل توندی شوینكەوتنى بۇ سوننەت دەرئەچوو بۇ نوێژ هەتا خۆر هەلنەهاتایە^(٦٣).

(صدیق حسن خان) دەفەرموویت: كاتی نوێژی هەردوو جەژن پاش بەرزبونەوهی خۆر بەقەد رەمیک هەتا خۆر لار دەبیتەوه (الزوال) زانایانیش یەك دەنگن لەسەر سوود وەرگرتن لە فەرموودەكە هەرچەندە فەرموودەى وا نابیت بە بەلگە، بەلام كۆتایی كاتەكەى لاریبونەوهی خۆر^(٦٤).

(أبو بكر الجزائري) دەفەرموویت: كاتی نوێژی هەردوو جەژن: لەبەرز بوونەوهی خۆر بەقەد (رەمیک) هەتا لار بوونەوهی خۆر، باشتەر وایە نوێژی جەژنى قوربان لەسەرەتای كاتەكەوه بكریت تا خەلكى بتوانن قوربانى خۆیان بكەن، وەنوێژی جەژنى رەمەزان دوا بخریت تاخەلكى بتوانن سەرفترەى خۆیان دەر بكەن^(٦٥).

ئاگادار كەردنەوهیەك

ئەگەر لەكاتىكى درەنگدا زانرا كە جەژنە ئەوا نوێژی جەژن لەپوژی دوايیدا دەكریت (ابو داود) (١٥٧) و(النسائی) (١٨٠/٢) و(ابن ماجه) (١٦٥٣) بەسەنەدیكى (صحيح) بۆمان دەگێرنەوه لە(ئەبى عەمەیری كورپی ئەنەس) هوه لەچەند مامىكیەوه كەهاوهلى پىغەمبەر ﷺ بوون، شایەتیاں داوه كەئەوان دوینى(مانگی یەك شەوهی شەوال) يان بىنیوه، پىغەمبەر ﷺ فەرمانى پىیان كرد كە پوژو بشكینن وئەگەر بەیانی هەستەن بۇ نوێژگە (مصلی) بۇ نوێژی جەژن .

(١٣)

بانگ وقامت نى یە لە نوێژی هەردوو جەژندا

له(جابرى كورپی سەموره) هوه ﷺ دەفەرموویت:

نوێژم كرد لەگەل پىغەمبەرى خوا ﷺ هەردوو جەژن زیاتر لە جارێك و دوو جار بەبى بانگ وقامت^(٦٦).

(ابن عباس و جابر) ﷺ: فەرموویانە:

لەجەژنى رەمەزان و قورباندا بانگ نەدەدرا^(٦٧).

(٦١) تەماشای: (فتح الباري: ٢ / ٤٥٧) و(النهاية: ٢ / ١٣٣) بکە .

(٦٢) (علقه البخاري في: صحيحه: ٤٥٦/٢)، و (وصله أبو داود: ١١٣٥، وابن ماجه: ١٣١٧، والحاكم: ٢٩٥/١، والبيهقي: ٢٨٢/٣) وإسناده صحيح.

(٦٣) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٢) .

(٦٤) (الموعظة الحسنة: ٤٣ / ٤٤) .

(٦٥) (منهاج المسلم: ٢٧٨) .

(٦٦) (رواه مسلم: ٨٨٧) و(ابوداود: ١١٤٨) و(الترمذی: ٣٢٥) .

(٦٧) (البخاري: ٩٦٠)، و(مسلم: ٨٨٦) .

(ابن القيم) ده فهرموویت: پیغه مبهەر ﷺ نه گهر بگه یشتایه ته نویژگه (مصلی) نویژی ده کرد به بی بانگ وقامهت، وه نه یشو تراوه (الصلاة جامعة) سوننهت وایه هیچ له مانه نه وتریت^(٦٨).
 ئیمامی (صنعانی) قسه له سهر ئه م فهرموده یه ده کات وده فهرموویت: ئه مه به لگه یه له سهر ئه وه ی ئه مانه دروست نین له جهژنداو بیدعهن^(٦٩).

(١٤)

چوئیتی نویژی جهژن

یه کهم: - دوو پرکاته، له بهر ریوایه تی ئیمامی (عمر) ﷺ: نویژی سه فهر دوو پرکاته و نویژی قوربان دوو پرکاته و نویژی جهژنی په مه زان دوو پرکاته، ته واون به بی کورت کردنه وه له سهر زمانی محمد ﷺ^(٧٠).
 دووهم: - یه کهم پرکات ده ست پی ده کریت وه کو هه موو نویژه کان به الله اکبر (تکبیره الاحرام) پاشان ههوت الله اکبر (تکبیره) ی تیدا ده کریت، له پرکاتی دووهمیشدا پینج (تکبیره) ی تیدا ده کریت جگه له (تکبیره) ی ده رچوون بو رکوع وسجود وه له سانه وه.

له خاتوو عائیشه وه (خوای لی رازی بیته) که پیغه مبهەر ﷺ له نویژی جهژنی په مه زان و قوربان ههوت (تکبیره) ی کردوه له پرکاتی یه کهم و له پرکاتی دووهم پینج (تکبیره) ی ده کرد جگه له (تکبیره) کانی تر^(٧١).

ئیمامی (البغوی) ده فهرموویت: ئه مه ووتی زوربه ی زانایانه له سه حابه و پاش ئه وان ﷺ که له پرکاتی یه کهم ههوت (تکبیره) جگه له (تکبیره) ی ده ست کردن به نویژ، وه له پرکاتی دووهم پینج (تکبیره) جگه له (تکبیره) ی هه ستانی پیش خویندنی فاتحه ئه مه گیر دراوه ته وه له (ئهبوکرو عمرو علی ﷺ) ...^(٧٢).

سی یه م: - به (سه حیجی) نه هاتوو له پیغه مبه ره وه ﷺ که وا ده ست به رز بکاته وه له گه ل (تکبیره) کانی جهژن^(٧٣)، به لام (ئین القیم) ده فهرموویت: (ابن عمر) ﷺ له گه ل زور به دوا گه رانی بو سوننهت دهستی به رز ده کرده وه له گه ل هه موو (تکبیره) یه کدا^(٧٤).

منیش ده ئیم: باشترین رینمایی، رینمایه وهیدایه تی پیغه مبه ره ﷺ.

ماموستامان (الالبانی) له (تمام المنه ٣٤٨) ده فهرموویت: له گه ل ئه وه ی له (عومهر) و کوره که یه وه ﷺ گیر دراوه ته وه ئه مه ناکات به سوننهت به تایبه تی که ریوایه تی هه ردووکیان لی راده (صحیح) نی یه.

(٦٨) (زاد المعاد: ١/٤٤٢).

(٦٩) (سبل السلام: ٢/٦٧).

(٧٠) (النسائی: ٣/١٨٣) و (البیهقی: ٣/٢٠٠) و (أحمد: ١/٣٧) و (الطحاوی فی: شرح معانی الآثار: ١/٤٢١) و سنده صحیح.

(٧١) (أبوداود: ١١٥٠) و (ابن ماجه: ١٢٨٠) و (أحمد: ٦/٧٠) و (البیهقی: ٣/٢٨٧) و إسناد صحیح.

ئاگادار کردنه وه یه ک

سوننهت وایه له (تکبیره) دا پیش خویندنی فاتحه بیته، هه روه کو چۆن له وه فهرموده یه دا هاتوو که (أبو داود: ١١٥٢)، و (ابن ماجه: ١٢٧٨)، و (أحمد: ١٨٠/٢) ده یگێرپنه وه له (عهمری کوری شوعیب له باوکی یه وه له باپرییه وه ده فهرموویت: پیغه مبه ره ﷺ له نویژی جهژن ههوت (تکبیره) ی کرد له پرکاتی یه کهم پاشان فاتحه ی خویند پاشان الله اکبری کردو چوو رکوع پاشان چوو سجود پاشان هه ستایه وه و پینج (تکبیره) ی کرد پاشان فاتحه ی خویند و الله اکبری کردو چوو رکوع و پاشان چوو سجود. که ئه مه فهرموده یه کی (حسن) ه، وه ته ماشای: (إرواء الغلیل: ٣/١٠٨-١١٢) بکه.

وه پیچه وانیه ئه مه راست ودروست نییه، هه روه کو چۆن زانای پایه به رز ابن القیم له: (زاد المعاد: ١/٤٤٣-٤٤٤) روونی کردۆته وه.

(٧٢) (شرح السنة: ٤/٣٠٩) وه ته ماشای: (مجموع الفتاوی: ٢٤/٢٢٠-٢٢١) بکه.

(٧٣) انظر لزاما: (إرواء الغلیل: ٣/١١٢-١١٤).

(٧٤) (زاد المعاد: ١/٤٤١).

پړوايه تی (عومەر ﷺ) (البیهقی) دهیگیږیته وه به سه نديکی (ضعیف) (لاوان) پړوايه تی کورپه کی ﷺ هیشتا نه م دوژیوه ته وه وله سه ری رانه وه ستاوم .

ههروه ها ماموستامان له (أحكام الجنائز ۱۴۸) ده رباره ی شتیك كه نزیكه له م حوکه وه ده فهرموویت: هه رکه سیك واگومان ده بات که (عبدالله ی کوری عومەر) ﷺ نه م شته ی نه کردوو له خوپیوه به لکو له پیغه مبه ری ﷺ وهرگرتوو ه بو ی هه یه ده ستی به رز بکاته وه .

چوارهم: - به (صه حیح) ی نه هاتوو له پیغه مبه ره وه ﷺ ذکرکی دیاری کراو له نیوان (تکبیره) کانی جهژن به لام جیگیر بوو به سه نديکی (باش) له پړوايه تی (البیهقی) (۲۹۱/۳) له (عبدالله ی کوری مسعود) وه ﷺ که وا ده رباره ی نوژی جهژن فهرموویه تی: له نیوان هردوو (تکبیره) یه کدا حه مدو سوپاس و ستایشی خوی تی دایه .

(ابن القيم) ده فهرموویت: پیغه مبه ر ﷺ بی دنگ ده بوو له نیوان هردوو (تکبیره) دا و که میك ده وه ستا، وه لی نه گیر دراوه ته وه ذکرکی دیاری کراو بخوینیت له نیوان (تکبیره) کانا . منیش ده لیم: باشترین هیدایه ت و پینمای، هیدایه تی پیغه مبه ره ﷺ .

پینجه م: - که (تکبیره) کانی ته واو ده کرد ده ستی به خویندنه وه ی فاتحه و پاشان ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ [ق: ۱] له پرکاتی کدا ده خویندو له پرکاته که ی تر دا ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ [القمر: ۱] ی ده خویند^(۷۵) .

وه هه ندی جاریش ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ [الأعلى: ۱] و ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ﴾ [العاشية: ۱] ی ده خویند^(۷۶) . (ابن القيم) ده فهرموویت: هه ر دووکیان به (صه حیح) ی هاتوو جگه له و دووانه هیچی تر به (صه حیح) ی نه هاتوو ه^(۷۷)

شه شه م: - ئیتر هه موو شیوازه کانی تری وه کو نوژیژه کانی تری وایه جیاوازی نی یه .

حه وته م: - هه رکه سیك فریای نوژی جهژن نه کهوت به جه ماعت نه وا دوو پرکات ده کات .

(نیمامی البخاری) (ره حمه تی خوی لی بیئت) ده فهرموویت:

(باب اذا فاته العيد يصلي ركعتين)^(۷۸) .

واته: نه گه ر که سیك فریای نوژی جهژن نه کهوت دوو پرکات ده کات .

(ابن حجر) له (الفتح ۵۵۰/۲) له پاش نه م (باب) ه ده فهرموویت: له م (باب) ه دوو حوکی شه ری هه یه: -

أ- دروستی کردنی نوژی جهژن نه گه ر فهوتا به جه ماعت ئیتر نایا به ئاره زوی خوی نه هاتییت یان عوزری هه بوو بیئت .

ب- نه گه ر فریا نه کهوت خوی دوو پرکات ده کات .

(عطاء) ده فهرموویت: نه گه ر که سیك نوژی جهژنی فهوتا دوو پرکات ده کات^(۷۹) .

(ولي الله الدهلوي) ده فهرموویت: نه م مه زه بی (شافعی) یه نه گه ر که سیك نوژی جهژنی فهوتا له گه ل نیمامدا دوو پرکات ده کات، هه تا پاداشتی نوژی جهژنی ده ست که ویت، هه رچه نده پاداشتی جه ماعتی له گه ل نیمامدا فهوتا وه . به لام له لای حه نه فی یه کان نوژی جهژن نا کریته وه، نه گه ر له گه ل نیمام فریا نه کهوت^(۸۰) .

(۷۵) (مسلم: ۸۹۱) و (النسائي: ۸۴۱۳) ، و (الترمذي: ۵۳۴) ، و (ابن ماجه: ۱۲۸۲) عن ابن واقد الليثي ﷺ .

(۷۶) (مسلم: ۸۷۸) ، و (الترمذي: ۵۳۳) ، و (ابن ماجه: ۱۲۸۱) من حديث النعمان بن بشير ﷺ .

(۷۷) (زاد المعاد: ۱/۴۴۳) ، وه هه نديك له زانایان باسی حیکمه تیان کردوو له خویندنی نه م سوره تانه، ته ماشای قسه کانیان بکه له: (شرح مسلم: ۱۸۲/۶) ، و (نیل الأوطار: ۳/۲۹۷) .

(۷۸) (صحيح البخاري: ۱/۱۳۵، ۱۳۴- هندية) .

(۷۹) (صحيح البخاري: ۱/۱۳۵، ۱۳۴- هندية) .

(۸۰) (شرح تراجم أبواب البخاري: ۸۰) ، وه ته ماشای: (المجموع: ۵/۲۷-۲۹) بکه .

(ئیمامی مالک) له (الموطأ- ۵۹۲ بروایة أبي مصعب) دهفهرموویت: هەر کهسیک بو خوی نویژی جهژنی کرد پیاو یان ژن، من وائه بینم که له پکاتی یه که مداما جهوت (تکبیره) له پیش فاتحه و له پکاتی دووه مداما پینچ (تکبیره) له پیش خویندنی (فاتحه) دهکات، ئەوهی شی دوا ده که ویت له نویژی جهژن ئەوهندهی فریا نه که وتوووه و هکو نویژه کانی تر دهیکاته وه^(۸۱).

هه شته م: - (تکبیره) کردن سوننه ته و وازلی هینانی و نه کردنی نویژ به تال ناکاته وه ئیتر ئایا به عهمدی بی یان به هه له، به لام ئەوهی نه یکات بی گومان پیچه وانهی سوننه تی پیغه مبه ره^(۸۲).

(۱۵)

ووتار خویندنه وه له پاش نویژه

سوننه ت وایه له نویژی جهژندا ووتار له پاش نویژ بیته، (ئیمامی بخاری) له (صه حیح) هکهیدا بابیکی بو داناوه به ناوی: (باب الخطبة بعد العید)^(۸۳).

واته: ووتار خویندنه وه له پاش نویژی جهژنه.

(ابن عباس) ره موویه تی: ئامادهی جهژن بووم له گه ل پیغه مبه ره^(۸۴) و (أبو بکرو عمر و عثمان) هه مویان نویژیان ده کرد پیش ووتار خویندنه وه^(۸۵).

له ابن (عمر) هوه^(۸۶) کهوا پیغه مبه ره^(۸۷) و (أبو بکرو عمر) نویژی جهژنیان ده کرد له پیش ووتار خویندنه وه^(۸۸). (ولي الله الدهلوي) قسه دهکات له سه ره بابه کهی (ئیمامی البخاری) و دهفهرموویت^(۸۹): واته سوننه تی پیغه مبه ره^(۹۰) و ئیش پی کرایی جی نشینه باشه کانی (الخلفاء الراشیدین) ئەمه بووه، وه پاشان ئەو گور انکاری یه به سه ردا هاتوووه، وه پیش خستنی ووتار به سه ر نویژه کهدا و هکو جو معة ئەمه بیدعه یه وله (مه روان) هوه سه ری هه لداوه.

(ئیمامی الترمذی)^(۹۱) دهفهرموویت: کار کردن له سه ره ئەم شته یه له لایه ن زانایان له هاوه لانی پیغه مبه ره^(۹۲) و جگه له وانیش: کهوا نویژی جهژن پیش وتاره، وه ووتراوه یه که م کهس که ووتاری دا پیش نویژ (مه روانی کوری الحکم) بو^(۹۳).

(۱۶)

ووتار خویندنه وهو ئاماده بوونی خه لکی به ئاره زووی خویان

له (أبي سعيد الخدري) ره موویه تی:

پیغه مبه ره^(۹۴) پوژی جهژنی قوربان دهر ده چوو بو نویژگه (مصلی) یه که م شت دهستی پی ده کرد نویژ کردن بوو پاشان ده پووی به رامبه ره خه لکی راده وه ستا و خه لکی دانیشتبوون له سه ره پووی خویان و ئاموژگاریانی ده کرد و فه رمانی پی یان ده کرد^(۹۵).

وتاری جهژن وه کو هه موو وتاره کانی تره، ده ست پی ده کریت به حه مد و سو پاس و ستایشی خوی گه وره . (ابن القيم) دهفهرموویت:

(۸۱) (المغني: ۲/ ۲۱۲).

(۸۲) (كتاب العیدین باب رقم ۸)، وه ته ماشای (فتح الباری: ۲/ ۴۵۳) بکه.

(۸۳) (البخاری: ۹۶۲) و (مسلم: ۸۸۴) و (أحمد: ۱/ ۳۳۱-۳۴۶).

(۸۴) (البخاری: ۹۶۳) و (مسلم: ۸۸۸) و (الترمذی: ۵۳۱) و (النسائی: ۲/ ۱۸۳).

(۸۵) (شرح تراجم أبواب البخاری: ۷۹).

(۸۶) في سننه: ۲/ ۴۱۱).

(۸۷) وانظر كتاب: (الأم: ۱/ ۲۳۵-۲۳۶ للإمام الشافعي)، و(عارضة الأحوذی: ۳/ ۳-۶ للقاضي ابن العربي المالكي).

(۸۸) (البخاری: ۹۵۶) و (مسلم: ۸۸۹) و (النسائی: ۳/ ۱۷۸) و (البيهقي: ۳/ ۲۸۰).

پیغه مبهەر ﷺ هه موو وتاره کانی به (الحمد لله) دهست پی ده کرد ته نها فهرموده یه کیشی لی نه گپرداوه ته وه که وا وتاری جهژن به (الله اکبر) دهست پی بکات .

به لکو (ابن ماجه) ^(٨٩) له سوننه که یدا دهیگپرتیه وه که (سعد القرظ) بانگدهری پیغه مبهەر ﷺ زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاره که ی دا وه زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاری ههردوو جهژن، ئەمه به لگه نییه له سهه ر ئه وه ی پیغه مبهەر ﷺ وتاره که ی به الله اکبر دهست پی ده کرد ^(٩٠) .

ههروه ها به (سه حیحی) نه هاتوه له سوننه تا که وا وتاری جهژن دوو وتاریت و له نیوانیاندا دابنیشریت، به لکو ئه وه ی له م باره وه هاتوه فهرموده یه کی زور لاوازه (ضعیف) ه، (البخاری) له (المسند رقم ٥٣ مسند سعد) عن (شیخه عبدالله بن شبيب بسنده عن سعد ﷺ) که وا پیغه مبهەر ﷺ دوو وتاری ده دا له نیوانیاندا داده نیشته، ده باره ی (عبدالله کوری شیب) (بوخاری) ده فهرموویت: (منکر الحديث) بویه وتاری جهژن به یه که وتار ده مینیتیه وه له بنچینه دا، وه ئاماده بوونی وه کو نویژه که واجب نییه له (عبدالله کوری سائب) هوه ﷺ ده فهرموویت:

ئاماده ی جهژن بووم له گه ل پیغه مبهەر ﷺ کاتی نویژ ته واو بوو فهرمووی:
(إنا نخطب، فمن أحب أن يجلس لخطبة فليجلس، ومن أحب أن يذهب فليذهب) ^(٩١).

واته: ئیمه وتار ده دهین ئه وه ی پی خۆشه بو وتاره که دابنیشریت با دابنیشریت وه ئه وه ی پی خۆشه بپروت با بپروت. (ئیبین القیم) (رهحه ته خوی لی بیت) ده فهرموویت ^(٩٢):

پیغه مبهەر ﷺ روخسه ته داوه بو که سیک ئاماده ی جهژن بیت دابنیشریت یان بپروت .

(١٧)

کۆبونه وه ی جومعه و جهژن له یه که رۆژدا

(أبو داود: ١٠٧٠) و (النسائي: ٣ / ٦٩٤) و (ابن ماجه: ١٣١٠) و (ابن خزيمة: ١٤٦٤) و (الدارمي: ١٦٢٠) و (أحمد: ٤ / ٣٧٢) له (ایاسی کوری باوکی رهمله ی شامی) هوه ده گپرنه وه ده فهرموویت:

(معاویه ی کوری ابی سفیان) م ﷺ بینی پرسپاری له (زهیدی کوری أرقم) ﷺ ده کرد دهی فهرموو:
ئایا له گه ل پیغه مبهردا ﷺ بینیوته دوو جهژن کۆبیتیه وه له یه که رۆژدا؟ فهرمووی: به لئ.

فهرمووی: چی کردوه؟ فهرمووی: نویژی جهژنی کردوه پاشان روخسه ته داوه بو نویژی جومعه و فهرموویته تی:
(من شاء أن يصلي فليصل) ^(٩٣).

واته: ئه وه ی ویستی لییه نویژ بکات با بیکات.

وه له (أبی هورهیره) ﷺ و جگه له ویشه وه له پیغه مبهیره وه ﷺ له م جوړه گپرداوه ته وه .

وه هاوه لانیش ﷺ ئیشیان به وه کردوه، (عبدالرزاق) له (المصنف: ٣ / ٣٠٥) و (ابن شيبه) له (المصنف: ٢ / ١٨٧) به سه نه دیکی (سه حیح) له ئیمامی علیه وه ﷺ دهیگپرنه وه که وا دوو جهژن کۆبونه وه له یه که رۆژدا فهرمووی: ئه وه ی دهیه وی نویژی جومعه بکات با بیکات و ئه وه ی دهیه وی دابنیشریت با دابنیشریت .

وه له (صحيح البخاري: ٥٢٥١) له (عثماني کوری عفان) هوه ﷺ به م شیویه هاتوه .

وه له (سنن أبی داود: ١٠٧٢) و (مصنف عبدالرزاق رقم: ٥٧٢٥ بسند صحيح) (عن ابن الزبير) که وا فهرموویته تی:

(٨٩) (برقم: ١٢٨٧) و إسناده ضعيف .

(٩٠) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٧ - ٤٤٨) .

(٩١) (أبو داود: ١١٥٥)، و (النسائي: ٣ / ١٨٥)، و (ابن ماجه: ١٢٩٠)، و (الحاكم: ١ / ٢٩٥)، و إسناده صحيح .

(٩٢) (زاد المعاد: ١ / ٤٤٨)، وانظر: (مجموع فتاوى شيخ الإسلام: ٢٤ / ٢١٤) .

(٩٣) وقد صحح الحديث الإمام علي بن المديني كما في: (التلخيص الحبير: ٢ / ٩٤) .

دوو جهژن کۆبوونهوه لهیهک پوژدا کۆیانی کردوه و کردیانی به یهک، پوژنی جومعه له بهیانیهکهی دا تهنها دوو پکاتی جهژنی په مهزانی کرد هیچی تری نه کرد ههتا عهسر.

(ئیمامی الشوکانی) له (نیل الأوطار ٣ / ٢٤٨) پاش ئەم ریوایهته دهفهرموویت:

ناشکرکهی وایه کهوا نوپوژنی نیوهپوژی نه کردوه، وهلهم فهرمودهیهدا ئەوهی تیدایه کهوا ئەگهر نوپوژنی جومعه لادرا به شیوهیهک له شیوازه دروستهکان واجب نییه لهسهه ئەو کهسهی که له سههه لاجووه نوپوژنی نیوهپوژی بکات، وه (عطاء) یش وای بو چووه .

وهناشکرایه کهوا دهوتریت نوپوژنی جومعه ئەصل و بنچینهیه وه تو دهنانیت ئەوهی که خوای گهوره فهززی کردوه لهسهه بهندهکانی له پوژنی جومعهدا بریتیه له نوپوژنی جومعه، واجب کردنی نوپوژنی نیوهپوژی لهسهه کهسیک که نوپوژنی جومعهی واز لی هیئا بیت له بهر عوزریک یان بهبی عوزر پیویستی به بهلگه هیه، بهلام هیچ بهلگهیهک نییه کهدهستی پیوه بگرین ئەوهی من بزنام.

(١٨)

پیرۆزیایی کردنی جهژن

پرسیار کرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیة) دهربارهی پیرۆزیایی له جهژندا فهرمووی (٩٤):

پیرۆزیایی کردن له پوژنی جهژندا بهوهی ههندیك بهههندیکی تر بلین که بهیهک دهگهن له دواي نوپوژنهکه: (تقبل الله منا ومنك).

واته: خوای گهوره لهئیمهه و ئیوهیشی وهبرگریت، یان بلین خوای گهوره بیگریتهوه، وهکو ئەمانه ئەمه له کۆمهلیک له هاوهلانهوه ﷺ گیردراونهتهوه که وتویانه، وه ئیمامی مهزهبهکانیش ریگهیان پی داوه وهکو ئەحمده و جگه لهویش، بهلام ئەحمده دهفهرموویت: من بهکهس نالیم ئەگهر کهسیکیش پیم بلی وهلامی ددهمهوه، چونکه وهلام دانهوهی سهلام واجبه، بهلام دهست پی کردنی پیرۆزیایی له سوننهت دا فهزمانی پی نهکراوه، ئەوهی دهیکات پیشهواي هیهه و ئەوهی نایکات پیشهواي هیهه (والله أعلم) (٩٥).

(ابن الحَجَر) دهفهرموویت: ٩٦:

بویمان گیردراوهتهوهله (المحاملیات) بسند حسن عن (جیر بن نفیر) که فهرموویهتی: هاوهلانی پیغهمبهه ﷺ ئەگهر له پوژنی جهژن بهیهک بگهیشتنایه به یهکتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنکم).

واته: خوای گهوره له ئیمهه و ئیوهیشی قهبول بکات.

(ابن قدامة) له (المغنی: ٢ / ٢٥٩) دهلیت: که (محمد کوپی زیاد) فهرموویهتی:

لهگهه (أبی أمامه الباهلی) ﷺ و جگه لهویش بوومه له هاوهلانی پیغهمبهه ﷺ که بگههپرانایهتهوه له نوپوژنی جهژن بهیهکتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنکم).

(ئیمامی ئەحمده) دهفهرموویت:

إسنادی فهرموودهکهی (أبی أمامة) ﷺ باشه (جید) ه (٩٧).

بهلام وتهی زۆربهی خهلیکی که بهیهکتري دهلین: (کل عام وأنتم بخیر)

(٩٤) (مجموع الفتاوى: ٢٤ / ٢٥٣٤).

(٩٥) وه الحلال السیوطی له نامیلکهکهیدا: (وصول الأمانی بأصول التهانى) شوپنهوارى له زیاتره له یهکک له زانایانی سهلهفهوه هیناوه که باسی پیرۆزیایی کردنی تیدایه، وه چاپ کراوه له ناو: (الحاوي للفتاوى: ١ / ٨١) بگههپیرهوه سههه، ههروهه تهماشای پهرتوکی: (المصنوع في معرفة الحديث الموضوع ی علی الفاری: ٨٥) وتهعلیقی موحهقیقهکهی بکه.

(٩٦) (فتح الباری: ٢ / ٤٤٦).

(٩٧) وه بروهانه: (الجواهر النقی: ٣ / ٣٢٠) وه السیوطی له: (الحاوي: ١ / ٨١) دهفهرموویت: (إسناده حسن).

واته: هه موو سائیک به خوشی بهرنه سهر یان له خوشی دا بن و وینهی ئه مانه وهرناگیرین وپهت ده کرینه وه!! به لکو ئه مه لهو بابتهیه که خوی گه وره ده فهرموویت:

﴿اَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ اَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ﴾ [البقرة: ۶۱].

واته: ئایا ئه وهی که باشتره ده یگورنه وه به وهی که که متره؟.

(۱۹)

قوربانی کردن

مه پیکه (ئازه ئیکه) سهر ده بپردییت له دوای نویژی جهژنی قوربان بو خو نزیك کردنه وه له خوی گه وره که ده فهرموویت:

﴿قُلْ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهٗ﴾ [الأعام: ۱۶۲].

واته: ئه ی محمد ﷺ بلی به راستی نویژ کردن و قوربانی کردن و ژیان و مردنی من ته نها بو په روه ردگاری جیهانیانه که به بی هاوبهش و هاوه له . (نُسُك): لیهدا به مانای سهر برین دیت بو نزیك بوونه وه له خوی گه وره^(۹۸).

زانایان جیاوازییان ههیه له سهر حوکمی قوربانی کردن ئایا واجبه یان سوننهت، ئه وهی راست بییت له به لگه جیاوازه کان ئه وهیه که واجبه .

به لگه ی ئه وه که سانه ی که ده لین واجبه:

یه گه م: له (أبی هورهیره وه) ﷺ فهرموویه تی: پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی:

(من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا)^(۹۹).

واته: هه ر که سیك توانای هه بییت و قوربانی نه کات با نزیك نویژگه که مان (مصلی) که مان نه که وییت.

شیوه ی به لگه هیئانه وه له م فهرمووده یه ئه وهیه کاتیک پیغه مبه ر ﷺ به ره له سستی کرد له وهی که سیك که توانای قوربانی هه بییت و قوربانی نه کات به وهی که وا نزیك نویژگه که مان (مصلی) که مان نه که وییت و نه یات بو نویژی جهژن، ئه مه به لگه یه له سهر ئه وهی که واجبیکی واز لی هیئاوه، وه کو بلی سوودی نییه خو نزیك کردنه وه له خوی گه وره له گه ل وازلیه یئانی ئه م واجبه.

دووهم: له (جوندوبی کوپی عبدالله به جهلی) وه ﷺ فهرموویه تی: پیغه مبه ر ﷺ بیینی له پوژی جهژنی قوربان دا فهرمووی:

(من ذبح قبل أن يصلي فليعد مكانها أخرى، ومن لم يذبح فليذبح)^(۱۰۰).

واته: هه ر که سیك قوربانی کردوه پیش ئه وهی نویژی جهژن بکات با له جیاتی ئه و قوربانیه قوربانیه کی تر بکات، وه ئه وه شی نه یکردوه با بیکات.

فهرمانی پیغه مبه ریش ﷺ ئاشکرایه که بو واجبه و هیج فهرمووده یه کی تر نه هاتوه له و واجبه وه فرمانه که بگوپیت بو سوننهت .

سئهم: له (میخنه فی کوپی سولهیم) وه ﷺ که وا پیغه مبه ر ﷺ ی دیوه و تاری دها له پوژی عه ره فهدا و فهرموویه تی:

(على أهل كل بيت في كل عام أضحية وعتيرة، أتدرون ما العتيرة؟ هذه التي يقول عنها الناس: رجبية).

(۹۸) ته ماشای: (منهاج المسلم: ۳۵۵ - ۳۵۶) بکه .

(۹۹) (أحمد: ۳۲۱/۱) ، (ابن ماجه: ۳۱۲۳) ، (الدارقطني: ۴/ ۲۷۷) و سنده حسن .

(۱۰۰) (البخاري: ۵۵۶۲) ، (مسلم: ۱۹۶۰) ، (النسائي: ۷/ ۲۲۴) ، (ابن ماجه: ۳۱۵۲) .

واته: له سهر خه لکی هه موو مالیک پیویسته له هه موو سالیکیدا قوربانییهک و عه تیره یهک^(۱۰۱) بکه ن، ئایا نه زانن عه تیره چی یه؟ نه وه یه که خه لکی پیی ده لئین (ره جه بیه)^(۱۰۲).

ئه م فه رمووده یه ش فه رمانی تیا دایه به واجب بوونی، به لام (عه تیره) نه سخ بوته وه و ئیشی پی ناکریت، وه نه سخ بوونه وه ی (عه تیره) نابیته هو ی نه سخ بوونه وه ی قوربانی، به لکو قوربانی ما وه ته وه له سهر بنچینه ی خو ی.

(ابن الاثیر) فه رموویه تی: عه تیده نه سخ بووه ته وه به لکو له سه ره تای ئیسلام دا هه بووه و پاشان ئیشی پی نه کراوه^(۱۰۳) به لام نه وانیه پیچه وانیه نه وه ن که قوربانی کردن واجبه گه وره ترین شوبه یان که قوربانی کردن سوننه ته نه م فه رمووده یه ی پیغه مبه ره ﷺ که ده فه رموویت:

(إذا دخل العشر، فأراد أحدكم أن يضحي فلا يمس من شعره، ولا من بشره شيئاً)^(۱۰۴).

واته: نه گه ر مانگ بووه ده پوژ،^(۱۰۵) یه کیک له ئیوه ویستی قوربانی بکات با ده ست له تووکه که ی (مووه که ی) وییسته که ی) نه دات.

ده لئین^{۱۰۶}: نه م فه رمووده یه به لگه یه له سه ره نه وه ی قوربانی کردن واجب نییه چونکه پیغه مبه ره ﷺ فه رموویه تی:

(نه گه ر که سیک ویستی لی بیئت) نه گه ر واجب بوایه ویسته که ی نه ده گه رانده وه بو نه وه که سه .

(شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) (ره حمه تی خوی لی بیئت) پاش نه وه ی نه وه به راست داده نیئت که قوربانی کردن واجبه وه لامی نه م شوبه یه ده داته وه ده فه رموویت^(۱۰۷):

نه وانیه نه فی واجب بوونی قوربانی کردن ده که ن به لگه یان پی نییه، پالپشت و کوله گه یان ته نها نه م فه رمووده یه ی پیغه مبه ره ﷺ که ده فه رموویت:

(هه ر که سیک ویستی قوربانی بکات) ده لئین واجب په یوه ست ناکریت به ویسته وه نه مه قسه یه کی کورته، به راستی واجب نادریته ده ستی به نده و بو تریت: نه گه ر ویستت لی بو نه وه بیکه، به لکو واجب په یوه ست ده کریت به مه رجه وه بو پوونکرده وه ی حوکمیک له حوکمه کان وه کو خوی گه وره ده فه رموویت:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا .. ﴾ [المائدة : ۶] .

ایان داناوه: نه گه ر ویستان هه لسن، وه ایان داناوه نه گه ر ویستت قورنان بخوینیت په نا بگره به خوا، ده ست نویتژ واجبه، قورنان خویندنییش له نویتژدا واجبه، وه ده فه رموویت:

[إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ، لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ] [التکویر : ۲۷] .

ویستنی (استقامه) واجبه، پاشان (ره حمه تی خوی لی بیئت) ده فه رموویت^(۱۰۸): هه روه ها واجب نییه له سه ره هه موو که سی قوربانی بکات به لکو واجبه له سه ره نه وه که سه ی که توانای هه بیئت، نه وه ی ده یه ویئت قوربانی بکات وه کو پیغه مبه ره ﷺ ده فه رموویت: هه ر که سیک ده یه ویئت چه ج بکات با په له بکات، چونکه له وانیه شت ون بیئت و پیویستی

(۱۰۱) أبو عبید له (غریب الحدیث: ۱ / ۱۹۵) ده فه رموویت: قوربانییهک بووه له ره جه بدا ده کرا، خه لکی سه رده می نه قامی خو یان پی نزیک ده کرده وه له خوا، پاشان ئیسلام هات و به و شیوه یهک مایه وه و، هه تا دوایی نه سخ کرایه وه ونه ما .

(۱۰۲) (أحمد: ۴ / ۲۱۵)، و (ابن ماجه: ۳۱۲۵)، و (أبو داود: ۲۷۸۸) وقواه الحافظ فی: (الفتح: ۱۰ / ۴) .

(۱۰۳) (جامع الأصول: ۳ / ۳۱۷) وه بیروانه: (الأدلة المطننة علی ثبوت النسخ فی الكتاب والسنة) (۱۰۳ - ۱۰۵) و (المغنی: ۸ / ۶۵۰ - ۶۵۱) .

(۱۰۴) (مسلم: ۱۹۷۷)، و (أبو داود: ۲۷۹۱)، و (النسائی: ۷ / ۲۱۱ و ۲۱۲) . و (البغوي: ۱۱۲۷) و (ابن ماجه: ۳۱۴۹) و (البيهقي: ۹ / ۲۶۶) و (أحمد: ۶ / ۲۸۹) و (۳۰۱ / ۳۱۱) و (الحاکم: ۴ / ۲۲۰) و (الطحاوي فی: شرح معانی الآثار: ۴ / ۱۸۱) له چه ند ریگایه که وه له (أم سلمه) وه (ره زای خوی لی

بیئت) .

(۱۰۵) ده پوژئی سه ره تای مانگی (ذی الحجة) یه .

(۱۰۶) (المجموع: ۸ / ۳۰۱) و (مغنی المحتاج: ۴ / ۲۸۲) و (شرح السنة: ۴ / ۳۴۸) و (الحلی: ۸ / ۳) .

(۱۰۷) (مجموع الفتاوی: ۲۳ / ۱۶۲ - ۱۶۴) .

(۱۰۸) سه رچاوه ی پیشوو

بیته پیشهوه^(١٠٩) وه چه جیش واجبه له سهر کهسیک توانای هه بیته، وه ده فهرمویت: هه رکهسیک دهیه ویت قوربانی بکات وهکو نه وه وایه ده فهرمویت: هه رکهسیک دهیه ویت چه ج بکات وه (ئیمامی العینی)^(١١٠) وه لامی نه وه به لگهیهی پیشتریان ده داته وه و له پروون کردنه وهی وتهی خاوهن (الهدایة)^(١١١) که ده فهرمویت: مه بهست له ویست وهکو گپردراوه ته وه (والله أعلم) بریتییبه له پیچه وانهی هه له وه لی تیکچون نه که هه لبرژاردن، (ئیمامی العینی) (رهحمتهی خوی لی بیته) ده فهرمویت: واته: مه بهست هه لبرژاردن نییه له نیوان کردن و از لی هیانی، وای لی دیت، وهکو بلییت: نه وهی نیه تی ههیه له نیوه قوربانی بکات .

ئه مهش به لگه نییه له سهر نه وهی که واجب نه بیته وهکو ده فهرمویت: نه وهی دهیه ویت نویت بکات با دهست نویت بگریته، وه ده فهرمویت نه وهی ویستی جومعهی ههیه با غوسل ده ربکات^(١١٢) واته: کهسیک نیه تی هه بیته نه که هه لبرژیریت، نه مهیش هه مان شیوهیه وه به لگه هیاننه وهی نه وه کهسانه ی که ده لیق قوربانی کردن واجب نییه به قوربانی کردنی پیغه مبه^(١١٣) له جیاتی ئوممه ته که ی وهکو له (سنن أبي داود ٢٨١٠) و (سنن الترمذي ١٥٧٤) و (مسند أحمد ٣ / ٣٥٦) به سه نه دیکی (صه حیح) له (جابر) وه^(١١٤) نه مه به لگهیه کی ته و او و راوستاو نییه، نه مه فهرموودهیه بو کهسیکه که توانای نه بیته - به کو کردنه وهی هه موو به لگه کان - له ئوممه تی پیغه مبه^(١١٥) .

وه هه ر کهسیکیش توانای قوربانی کردنی نه بیته حوکمی واجب بوونی له سهر لاده چیته له بنچینه دا (والله أعلم) .

(٢٠)

حوکمه کانی قوربانی کردن

چه ند حوکمی که ههیه په یوهندی یان ههیه به قوربانی کردنه وه، موسلمان شایانی نه وهیه بیانزانیته بو نه وهی زانیاری هه بیته له په رسته نه کهیدا وه له سهر چا وروشنایی بیته له ئیشه کهیدا، کورتی ده که مه وه به م شیوهیه ان شاء الله: یه که م: پیغه مبه^(١١٦) قوربانی ده کرد به دوو بهران، وه سه ریانی ده بری له پاش نویتژی جهژن، وه پیمانی راگه یاندووه که و ا:

(من ذبح قبل الصلاة فليس من النسك في شيء، وإنما هو لحم قدمه لأهله)^(١١٧) .

واته: هه ر کهسیک پیش نویتژی جهژن ئاژه له که ی سه رب بریت نه وه قوربانی نییه به لکو گوشتیکه داویتی به مال و خیزانی

دووهم: پیغه مبه^(١١٨) فه رمانی به ها وه لانی ده کرد^(١١٩) با مه ریک بیته که سالیکی ته و او کرد بیته، وه نه گه ر و شتریک بوو نه وه با پینج سالی ته و او کرد بیته، وه نه گه ر مانگا و بزنی بیته بوو با دوو سالی ته و او کرد بیته چووبیته ناو سالی سییه مه وه^(١٢٠) .

له (موجاشعی کوپی مه سعود) وه^(١٢١) له پیغه مبه وه^(١٢٢) فه رموویه تی: (إنَّ الجذع من الضأن يوفي ما يوفي منه الثني من المعز)^(١٢٣) .

واته: مه ریک سالیکی ته و او کرد بیته وهکو بزنی که وایه دوو سالی ته و او کرد بیته واته: له خیره کهیدا .

(١٠٩) (أحمد: ١ / ٢١٤ و ٣٢٣ و ٣٥٥) ، و (ابن ماجه: ٣٨٨٣) وه سه نه ده که ی (حسن) ه، ته ماشای: (ارواء الغلیل: ٤ / ١٦٨ - ١٦٩) بکه .

(١١٠) (البنایة فی شرح الهدایة: ٩ / ١٠٦ - ١١٤) .

(١١١) هو کتاب (الهدایة شرح البدایة) فی فقه الحنفیة، وهو من الكتب السائرة فی المذهب، كما فی: (كشف الظنون: ٢ / ٢٠٣١ - ٢٠٤٠) وهو من تصنيف الإمام علي بن أبي بكر المرغيناني المتوفى سنة (٥٩٣ هـ) ترجمته فی: (الفوائد البهیة: ١٤١ للکتوی).

(١١٢) به م له فظه (مسلم: ٨٤٤) ریوایه تی کردووه له ابن عومه ره وه^(١٢٤)، وه هه ره وها له وه ره ریوایه ت کراوه به له فظیک تر له لای بوخاری به ژماره (٨٧٧) و (٨٩٤) و (٩١٩) .

(١١٣) (البخاری: ٥٥٦٠) و (مسلم: ١٩٦١) عن البراء بن عازب^(١٢٥) .

(١١٤) ته ماشای: زاد المعاد: ٢ / ٣١٧) بکه .

(١١٥) (صحيح الجامع: ١٥٩٢)، وه بروانه: (سلسلة الاحاديث الصحيحة: ٨٧ / ١ - ٩٥) .

سپهههه: دروسته قوربانی کردنه که دوا بخریت بو پوژی دووم و سپیهه له پاش جهژن، چونکه جیگر بووه له پیغه مبهروه ﷺ کهوا فهرموویه تی: (کل أيام التشریق ذبح) ^(١١٦).

واته: ههموو پوژه کانی (التشریق) ^(١١٧) قوربانیهه .

(ابن قیم) ده فهرموویت: ئەمه مهزه بهی (احمد و مالک و أبو حنیفه یه) ﷺ (ئیمامی ئەحمەد) ده فهرموویت: وه ئەمه وتهی زیاتر له کهسیکه له هاوه لانی پیغه مبهر ﷺ و (الأثرم) له (ابن عمر و ابن عباس) هوه ﷺ گپراویتیوه ^(١١٨).
چوارهه: له رینماییه کانی پیغه مبهر ﷺ وایه کهوا: کهسیک ئەگەر بیهویت قوربانی بکات و بجیته ناو یه کهم پوژ له (ده) پوژه کهی (ذی الحجة) هیچ له تووک و پیستی ناکاتهوه، وه قهدهغه کردنی ئەم شتهش جیگر بووه ^(١١٩).
(ئیمامی النووی) له (شرح مسلم: ١٣ / ١٣٩) ده فهرموویت:

مه بهست له قهدهغه کردنه که کردنی نینوک و موو، قهدهغه کردنه له کردنی نینوک و شکاندنی یان به ههر شیوازیکی تر بیټ .

وه ریگرتن له لابردنی مووه که به تاشین بیټ یان کورت کردنه وه بیټ یان هه لکیشان بیټ یان سوتاندنی بیټ یان لادانی به ههر نامیریکی تر بیټ، وه ئایا مووی بن بال بیټ یان سمیل بیټ یان (عانه) بیټ یان سهر بیټ یان ههر موویه کی تری لاشه بیټ .

(ابن قدامة) له (المغنی: ٩٦/١١) دا ده فهرموویت: ئەگەر یه کیک له مانه ی کرد پاشان داوای لیخوشبوونی له خوای گهوره کرد هیچ فیدییه له سهر نییه به تیکراو یه که دهنگی زانایان ئیتر به عه مدی کرد بیټی یان له بیری چو بیته وه، منیش ده لیم: ئەمه ئامازه یه که له (ابن قدامة) هوه (رهحمته ی خوای لی بیټ) له سهر حه رام کردنی ئەو شتانه ی پیشوو، وه ری لی گرتنی به یه کجاری، که ئەمیش ناشکرایه له بنچینه ی قهدهغه کردنی پیغه مبهر ﷺ .

پیغه مبهه: پیغه مبهر ﷺ ئازه لیکی هه ل ده بژارد بو قوربانی کردن که ساغ و سه لامه ت بوایه له ههموو کهم و کورتییه که وه به باشی داده نا، وه قهدهغه ی ده کرد کهوا ئازه لی گوئی براو یان شاخ شکاو ^(١٢٠) بکریت به قوربانی، وه فه رمانی کردوه ته ماشای ساغی ئەو ئازه له بکریت که ده کریت به قوربانی .

وه ئازه لیکی چاوی کویر بیټ نه کریت به قوربانی، وه نابیټ پیشه وه ی یان پاشه وه ی گوئی برا بیټ، ئەمانه هه مووی قهدهغه کراوه که بکریت به قوربانی ^(١٢١).

به لام به رانیکی که خه سینرا بیټ دروسته بکریت به قوربانی که له پیغه مبهروه ﷺ بهم شیویه هاتوه که (أبو یعلی: ١٧٩٢) و (البیهقی: ٩ / ٢٦٨) به سه ندیک گپراوایانه ته وه که (الهیثمی) له (مجمع الزوائد ٤ / ٢٢) به (حسن) ی داناوه .
شه شهه: پیغه مبهر ﷺ قوربانی ده کرد له نویرگه که یدا (مصلی) که یدا ^(١٢٢).

حه وتهه: له رینماییه کانی پیغه مبهر ﷺ وابوو کهوا ئازه لیکی ده کریته قوربانی له جیاتی ئەو که سه خووی و خیزانی و منداله کانی، ههر چه نده ژماره یان زور بیټ، ههروه کو چوون (عطاء ی کوپی یسار) ^(١٢٣) ده فهرموویت:

(١١٦) (أحمد: ٨ / ٤) و (البیهقی: ٥ / ٢٩٥) و (ابن حبان: ٣٨٥٤)، و (ابن عدی فی: الکامل: ٣ / ١١١٨)، و فیه انقطاع، وله شاهد عند ابن عدی فی: (الکامل) عن أبي سعيد الخدري ﷺ بسند فيه ضعيف، فالحديث حسن إن شاء الله، وانظر: (نصب الراية: ٦١/٣) .

(١١٧) (١١، ١٢، ١٣) ی (ذی الحجة)، پیی ده وتیټ (التشریق) چونکه گوشتیان هه لده گرت له بهر خوور .

(١١٨) (زاد المعاد: ٢ / ٢١٩) .

(١١٩) (مسلم: ١٩٧٧) و (أبو داود: ٢٧٩١) و (النسائي: ٧ / ٢١١ و ٢١٢) .

(١٢٠) (رواه أحمد: ١ / ٨٣ و ١٢٧ و ١٢٩ و ١٥٠) و (أبو داود: ٢٨٠٥) و (الترمذي: ١٥٠٤) و (النسائي: ٧ / ٢١٧) و (ابن ماجه: ٣١٤٥) و (الحاکم:

٤ / ٢٢٤) عن علي ﷺ بإسناد حسن.

(١٢١) (أبو داود: ٢٨٠٤)، و (الترمذي: ٤١٩٨)، و (ابن ماجه: ٣١٤٣) بإسناد حسن من حديث علي ﷺ .

(١٢٢) (البخاري: ٥٥٥٢) و (النسائي: ٧ / ٢١٣) و (ابن ماجه: ٣١٦١) عن ابن عمر ﷺ .

پرسیارم کرد له (أبو أيوب الأنصاري) رضي الله عنه : قوربانی کردن چۆن بووه له کاتی پیغه مبهەر رضي الله عنه ؟
 فهرمووی: پیاویک نازه لیککی ده کرد به قوربانی بو خوی و خیزانی و مندالی، وه لیثیان ده خوار (١٢٤) .
 هه شته م: سوننه ته (بسم الله والله أكبر) بکریت له کاتی سه رپریندا له (أنس) هوه رضي الله عنه جیگیر بووه که وا پیغه مبهەر رضي الله عنه دوو
 بهرانی شاخدرای پهنگ سپی که پهنگی رهشی تیدا بوو کرده قوربانی، به دهستی خوی سه ری بری و (بسم الله والله
 أكبر) ی کرد پیی خسته سه ر ته نیشته کانی (١٢٥) .
 نۆیه م: باشترین قوربانی نه وهیه که بهرانیکی نیری شاخدرای سپی بییت که رهشی تی که ل بوو بییت له ناوچه وان و
 پییه کانی، نه مه نه وه صفه یه که پیغه مبهەر رضي الله عنه پیی خوش بووه و قوربانی پی کردوه (١٢٦) .
 ده یه م: واسوننه ته که موسلمان خوی قوربانی خوی سه ر بریت نه گهر له جیاتی خوی یه کیکی تری دانا نه وا ده بییت
 به بی شه رمه زاری .

یانزه هه م: سوننه ته نه وه ماله ی که قوربانی ده که ن خویان لیی بخۆن و لیی ببه خشن و بیکن به دیاری و خیری لی بکن،
 وه دروسته لیثی هه لیکر، چونکه پیغه مبهری خودا رضي الله عنه ده فهرموویت:
 (كلوا وادخروا وصدقوا) (١٢٧) .

واته: لیی بخۆن و لیی هه لیکر و خیری لی بکن .

دوانزه هه م: به حوت که س ده توان و شتریک بکن به قوربانی به هاوبه شی به هه مان شیوه ش مانگایه کیش به هاوبه شی
 حهوت که س ده بییت . مسلم له (صحيح) ده کهیدا (٣٥٠) له (جابر) هوه رضي الله عنه بو مان ده گپریتنه وه و ده فهرموویت: له
 (حوده ییبه) و شتریکمان به هاوبه شی حهوت که س ده کرد به قوربانی و مانگایه کیش به هاوبه شی حهوت که س .
 سیانزه هه م: قه ساب کریی سه رپرینه که ی له قوربانیه که پی نادریت، جیگیر بووه له (ئیمامی عه لی) هوه رضي الله عنه که
 فهرموویته ی: پیغه مبهەر رضي الله عنه فهرمانی پیم کرد که سه ره رهشتی و شتره کانی بکه م و گوشت و پیست و جله که ی له سه ری
 دانرا بوو بکه م به خیر، به لام کریی قه سابه که له قوربانیه که نه ده م، وه فهرمووی ئیمه له هی خو مان ده یده ینی (١٢٨) .
 چواره ده هه م: هه ر که سییک توانای قوربانی کردنی نه بییت له موسلمانان پاداشتی نه وه که سانه ی بو ده نوسریت که
 قوربانیان کردوه له ئومه ته ی محمد رضي الله عنه چونکه پیغه مبهەر رضي الله عنه له کاتی سه رپرینی یه کی که له بهرانه کانی فهرمووی:
 (اللهم هذا عني، وعمن لم يضح من امتي) (١٢٩) .

واته: خوایه نه مه له جیاتی خو م و هه ر که سییک له ئومه ته که م که توانای قوربانی نه بییت .

پانزه هه م: (ابن قدامة) له (المغني: ٩٥ / ١١) دا ده فهرموویت: پیغه مبهەر رضي الله عنه و هه ر چوار جینیشینه که ی (الخلفاء
 الراشدين) رضي الله عنهم له دوا ی خوی قوربانیان کردوه نه گهر بیانزانیه یه که وا خیر باشتره له قوربانی نه وا ده یان کرد، چونکه
 پیشخستنی خیر له سه ر قوربانی ده بیته هوی وازه ینان له سوننه تی که پیغه مبهەر رضي الله عنه داینا وه .

(١٢٣) له سالی (١٠٣٠ ك) مردووه، ژبانی له (تهذيب التهذيب، ٢ / ٢١٧) دا باسکراوه .
 (١٢٤) (الترمذي: ١٥٠٥) و (مالك: ٣٧ / ٢) و (ابن ماجه: ٣١٤٧)، و (إسناده حسن) .
 (١٢٥) (البخاري: ٥٥٥٨ و ٥٥٦٤ و ٥٥٦٥) و (مسلم: ١٩٦٦) .
 (١٢٦) (مسلم: ١٩٦٧) و (أبو داود: ٢٧٩٢) عن عائشة (رضي الله عنها) .
 (١٢٧) (البخاري: ٥٥٦٩) و (مسلم: ١٩٧١) و (أبو داود: ٢٨١٢) عن عائشة (رضي الله عنها). وه نه وه قه ده غه کردنه ی هاتووه له سه ره لگرتنی گوشت
 (منسوخ) ه ته ماشای: فتح الباري: ١٠ / ٢٥ - ٢٦، و (الإعتبار: ١٢٠ - ١٢٢) بکه .
 (١٢٨) (مسلم: ٣١٧) و (أبو داود: ١٧٦٩) و (الدارمي: ٧٤ / ٢) و (ابن ماجه: ٣٠٩٩) .
 (١٢٩) (سنن أبي داود: ٢٨١٠) و (سنن الترمذي: ١٥٧٤) و (مسند أحمد: ٣ / ٣٥٦) بالسند الصحيح عن جابر رضي الله عنه .

٢١- خراپه کاربیه کانی جهژن

برای موسلمانم - خوای گه وره من وتوش شاره زاکات - بزانه نه و خوشبیهی که له جهژنه کاندای پرووده دات، وای کردوو له زۆریه ی خه لک که واهرمانه کانی دینیان و حوکمه کانی ئیسلامه که یان له بیر بچینه وه یان له بیر خوایانی بهرنه وه بویه ده یانینیت جوهره ها تاوان نه نجام دهن و چهنده ها خراپه ده کهن واده زانن که ئیشیکه باشیان کردوو .!!

ئه مانه هه مووی هانمیان دا که واهه به شه به سووده زیاد بکه له نویسی ئه م کتیبه دا که واه شوینه واری هیه له یاد کردنه وه موسلمانان له وهی له بیریان چوووه وه ئاگاداریان ده کاته وه له وهی که لئی بی ئاگا بوونه . وه هندی له و خراپه کاربیه:

یه کهم: - خو پازاندنه وه به تاشینی ریش، ئه مه ش شتی که که زۆریه ی خه لکی له سه ره وه تاشینی ریش له ئایینی پیروزی ئیسلامدا هه رانه، وه زور فرمووده راسته کانی پیغه مبه ر ﷺ ئاماره ی بو ده کهن که تیایاندا فه رمان ده کات به هیشتنه وه ی ئیتر یان په یوه سستی ده کات که واه لیک چوونه (تشبه) به هاوبه ش بریارده ران که ریش تاشین پیشه ی ئه وانه، وه ئیمه ی موسلمان ده بیته پیچه وانه ی ئه وان بین، یا خود په یوه سستی ناکات به وه وه پاشان هیشتنه وه ی ریش له (فیه رته تی) مروقه که دروست نییه بو مان بیگو زین وه هیناوه ی به لگه له سه ره حه رامی تاشینی ریش له په رتوکی هه ر چوار مه زه به که هاتوو هه بائه مه بزانیته ^(١٣٠).

دووهم: ته وه کردنی پیوا له گه ل ئافره تی نا مه حره م و بیانی، ئه مه ش هه موو خه لکی گرتوو ته وه ته نها که سانیک نه بن که خوای گه وره په حمی لی یان کردوو و پاراستونی له م ئیشه هه رانه، چونکه پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویته: (لأن یطعن فی رأس رجل بمخيط من حديد، خیر له من أن یمس امرأة لا تحل له) ^(١٣١).

واته: ئه گه ر ده رزی ئاسن له سه ره پیوا ویک دابکو تریته باشتره بو ی له وهی ده سستی به ر ده سستی ئافره تی که وه یته که بو ی حه لاله نه یته .

وه ئه م حه رام کردنه به لگه ی له سه ره له په رتوکی هه ر چوار مه زه به که دا و باسکراوه ئاگاداریه ^(١٣٢).

سییه م: لیکچوون به کافران و پوژئاواییان له جل و به رگ و گو ی گرتن له مو سیکا و جگه له مانه له خراپه کاربیه کان، پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموویته: (من تشبه بقوم فهو منهم) ^(١٣٣).

واته: هه ر که سی که له هه ر کو مه لیک بچیه ته واهه .

هه روه ها ده فه رموویته:

(لیکونن من امتی اقوام یستحلون الحرّ والحریر والخرم والمعارف، ولیزلن اقوام الی جنب علم یروح علیهم بسارحة لهم، یأتیهم - یعنی الفقیر - حاجة فبقولوا: ارجع إلنا غداً، فبیتهم الله، ویضع العلم، ویسخر آخرین قردة وخنزیر الی یوم القیامة) ^(١٣٤).

واته: له ناو ئوممه تی من چهنده کو مه لیک په یدا ده بن که واه زینا و ناوری شم و مه ی خواردنه وه و مو سیکا حه لاله ده کهن، وه چهنده کو مه لیکه تر له ته نیشته شاخیکه به رز نیشته جی ده بن رانه ئاره له کانیان به ته نیشته یانه ده رو ن، هه ژار دیت بو لایان بو پیویستی، پیی ده لین: برۆ به یانی وه ره وه بو لامان، خوای گه وره له ناویان ده بات و چیا که ده رو خینیته به سه ریان دا وئه وانی تریش ده کات به مه یمون و به راز تا پوژی قیامه ت .

(١٣٠) ته ماشای: فتح الباری: ١٠ / ٣٥١) و (الإختیارات العلمیة: ٦) و (المحلی: ٢ / ٢٢٠) و (غذاء الألباب ١ / ٣٧٦) بکه، وه نامیلکه به کی کورتم نویسه و چهنده جاریک چاپ کراوه ته وه - سوپاس بو خوا - به ناوی: (حکم الدین فی اللحیة والتدخین) .

(١٣١) (حدیث صحیح)، ینظر تخریجه بتوسع فی: (جزء اتباع السنن، رقم: ١٥، للضیاء المقدسی) بتحقیقی.

(١٣٢) ته ماشای: (شرح النووی علی مسلم: ١٣ / ١٠)، و (حاشیة ابن عابدین: ٥ / ٢٣٥)، و (عارضه الأحوذی: ٧ / ٩٥)، و (أضواء البیان: ٦ / ٦٠٣) .

(١٣٣) (أحمد: ٢ / ٥٠ و ٩٢) عن ابن عمر رضی الله عنهما وإسناده حسن .

(١٣٤) (البخاری: ٥٥٩٠) معلقا و وصله (أبو داود: ٤٠٣٩)، و (البیهقی: ١٠ / ٢٢١)، و غیرهما .

چوارهم: چوونه ژوره وه بۆ لای ئافرهت له یهك ژوردا بهتهنها، چونکه پیغهمبهر ﷺ دهفرموویت: (یاکم والدخول علی النساء) .

واته: ناگادارتان دهکمه وه نهچنه لای ئافرهت بهتهنها، پیاویک له پششتیوانهکان (الأنصار) فرمووی: ئەگەر خزمی میردهکهی بیته ئه ی پیغهمبهری خوا ﷺ ئه ویش فرمووی: (الحمو الموت) ^(١٣٥) .
واته: (ئهمه مردنه) .

(الزمنخسری) ووشه ی (الحمو) مان بۆ شی دهکاته وه و دهفرموویت: کۆیه که ی (أحمه) ه: که بریتییه له خزمی میرد وهکو باوکی ^(١٣٦) و برای و مامی وجگه له وان وهکو دهفرموویت (الحمو الموت) مانای ئه وهیه که خزمه کانی ئه و په ری خراپه و ئاشوبه دهیشوبه ی ئی به مردن، چونکه خراپتره له که سیکی نامۆ و غه ریب له دور وه که وا ئه و ئه مینه و ری نیشاندهره، به لام که سیکی بیانی ئی ده ترسیت و چاودی ری ده کریت .
وه له وان هیه دوعا کردن بیته لی واته: مردن له وه وهکو په لی خزم وایه که ده چیته لای ئافرهت ئەگەر رازی بیته به و شته ^(١٣٧) .

پینجه م: خو پروت کردنه وه ی ئافرهت و ده رچوونیان بۆ بازپو شوینه کانی تر، که ئه میش حه رامه له یاسای خوای گه وره دا، خوای گه وره ده فرموویت: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ﴾ [الأحزاب: ٣٣] .

واته: خوای گه وره فه رمان ده کات به ئافره تانی باوه ردار که وا له ماله کانتاندا جیگیر بن و ده رمه چن، وه جوانی خو تان ده رمه خه ن وهکو چۆن له سه رده می نه فامیدا ده کرا به وه ی که ئافره ت ئه و شوینانه ی ده ربخات که واجب بیته له سه ری دایان بیوشییت، وه نوێژه کانتان بکه ن و زه کات بدن .

وه پیغهمبهریش ﷺ ده فرموویت: (صنفان من أهل النار لم أرهما: ونساء كاسيات عاريات مائلات، رؤسهن كأستمة البخت المائلة، لايدخلن الجنة، ولايجدن ریحها، وإن ریحها لتوجد من مسيرة كذا وكذا) .

واته: دوو پۆل هه ن که ئه هلی دۆزه خن من نه یانم بینیه: وه ئافره تانیکی پۆشته ی پروت لاده رن له گو ی رایه لی کردنی فه رمانه کانی خوای گه وره و پاراستنی داوینیان و به لار له نهجه به ریگادا ده رۆن و سه ره نجی پیاوان به لای خو یاندا راده کیشن، سه ریان وهکو بان پشتی و شتر خه ره قزه کانیان له بان سه ریان کۆده که نه وه و چاویان نا پاریزن ئه مانه ناچنه به هه شته وه و بۆنی به هه شتیش نا که ن، هه رچه نده ی بۆنی به هه شت دیته له دووری ئه وه نده و ئه وه نده وه ^(١٣٨) .

شه شه م: تاییهت کردنی رۆژی جهژن به سه ردانی کردنی گو رستان، وه دابه ش کردنی شیرینی و خو اردن له ویدا، وه دانیشتن له سه ر قه بره کان، وه تی که ل بوونی ژن و پیاو ئافره تی پروت و گریان و هاوار کردن له سه ر مردوو ه کان و، جگه له مانه له و خراپانه ی تر که به ئاشکرا دیاره ^(١٣٩) .

هه وه ته م: ئیسه راف کردن و ده ست بلاییه کی زۆر که هیچ سوودیکی نییه و هیچ قازانجیکی نییه، خوای گه وره ده فرموویت:

﴿وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ [الأنعام: ١٤١] و [الأعراف: ٣١] .

واته: ئیوه زیاده مه سه رفی مه که ن، چونکه خوای گه وره ئه و که سانه ی خو ش ناو یته که زیاده مه سه رفی ده که ن .

(١٣٥) (البخاری: ٥٢٣٢) و (مسلم: ٢١٧٢) عن عقبه بن عامر ﷺ .

(١٣٦) باوک جیا کراوه ته وه به ده قی قورئانی پیروژ، وه ته ماشای: (المغنی: ٥٧٠/٦) بکه .

(١٣٧) (الفاقی فی غریب الحدیث: ٣١٨/١)، وانظر: (النهاية: ٤٤٨/١)، و(غریب الحدیث: ٣٥١/٣)، و(شرح السنة: ٢٦، ٢٧/٩) .

(١٣٨) (مسلم: ٢١٢٨) و (٢٨٥٦) و (٥٢) و (أحمد: ٢/٢٢٣ و ٣٥٦) عن أبي هريرة ﷺ .

(١٣٩) ته ماشای: (أحكام الجنائز: ٢٥٨ — ٢٦٧) بکه .

وه ده فەر موویت:

﴿وَلَا تُبَدِّرْ تَبْدِيرًا، إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ [الإسراء: ٢٦، ٢٧] .

واته: زیاده مه سره فی مه کهن، چونکه زیاده مه سره فی له شهیتانه وهیه، هر که سیك بیكات ئەوا گوپرایه لی شهیتانی کردوو .

وه پیغه مبه ریش ﷺ ده فەر موویت:

(لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة من عند ربه حتى يسأل عن.... وماله من أين اكتسبه وفيم أنفقه)^(١٤٠).

دوو پی ی ئاده میزاد ناترا زین له پوژی قیامه تدا لای خوای گه وره تا پرسپاری لی نه کریت له باره ی وه پاره که ی چونی پهیدا کردوو و له چیدا به کاری هیناوه).

هه شته م: - وازهینانی زوربه ی خه لکی له نویت کردن له مزگه وتدا به بی هیچ هویه کی شه رمی، وه هه ندیکه تر ته نها نویت جهژن له مزگه وتدا ده کهن، نویت کانی تر له مزگه وت نا کهن، سویند به خوای گه وره ئەمه یه کیکه له ته نگ و چه له مه گه وره کان .

نوویه م: پویشتنی زوربه ی خه لکی به کو مه ل بوسه ر قه برسان پاش پوژ بوونه وه ی پوژی جهژن، وازده هی نن له نویت جهژن، سه ر لی تیک چوون به داهینراوی تایبته کردنی سه ردانی قه برسان له پوژی جهژندا^(١٤١) .

هه ندیکان شتی تریش زیاد ده کهن به وه ی لق و چلی دارخورما وداری تر داده نین (له سه ر گوپره کان)، که ئەمانه هه مووی له سوننه تدا بی بنچینه ن^(١٤٢) .

دهیه م: - به زهیی و سوژ نه هاته وه له گه ل هه ژاراندا و مندالی ده وله مه نده کان خویشی وشادی خوین دهرده برن و خواردنی باش ده خون، ئەمانه هه مووی له بهر چاوی هه ژاران و منداله کانیاندا ده کهن، به بی هه ست کردن به سوژ هاوکاری و لیپرسینه وه، له گه ل ئەوه ی که پیغه مبه ر ﷺ ده فەر موویت:

(لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه)^(١٤٣) .

واته: هیچ کهس له ئیوه باوه ری ته واو ناهینن تا ئەوه بو خوی پی ی خو شه بو برا که ی شتی پی ی خوش نه بی ت .

یائزه هه م: ئەو داهینراوانه ی که وا زوربه ی خه لک ده یکن خوین به زانا داده نین به ناوی نزیك بوونه وه له خوای گه وره له گه ل ئەوه ی که هیچ بنچینه یه کی نییه له دینی خوای گه وره، گه لیک زورن^(١٤٤)، من لی ره دا ته نها باسی یه ک شتی کتان بو ده که م، بو ئەوه ی کتیبه که م له مه به سستی خوی نه چیته دهره وه، ئەویش ئەوه یه که وا زوربه ی ووتاریبیزان و ناموژگاری که ران ده یلینه وه ئەویش خو نزیك کردنه وه یه له خوای گه وره به زیندو کردنه وه ی هر دوو شه وی هه ردوو جهژن، ته نها به مه شه وه رانا وه ستن به لکو ئەم شته ده دنه پال پیغه مبه ری خوا ﷺ که فەر موویه تی: هر که سیك شه وی جهژنی په مه زان و شه وی جهژنی قوربان زیندو بکاته وه، ئەوا دللی نامریت له پوژیک دا هه موو دلله کان ده مرن^(١٤٥) . ناییت ئەمه بدریته پال پیغه مبه ری خوا ﷺ وه باشتین پینمایه رینمایه پیغه مبه ره ﷺ .

(١٤٠) (الترمذي: ٢٦، ٢٧)، و(الخطيب في: تاريخه: ١٢/٤٤٠) عن ابن مسعود رضي الله عنه، وفيه ضعف، ولكن له شواهد عن أبي هريرة رضي الله عنه عند (الدارمي: ١٣١/١)، و(أبي نعيم في: الحلية: ١٠/٢٣٢) فالحدیث حسن.

(١٤١) (المدخل: ١/٢٨٦) لابن حاج و(الإبداع: ص ١٣٥ لعلی محفوظ).

(١٤٢) ته ماشای: (أحكام الجنائز: ص ٢٥٤) و(معالم السنن: ٢٧/١)، وتعليق الشيخ أحمد شاكر على: (سنن الترمذي: ١٠٣/١) بکه .

(١٤٣) (البخاري: ١٣) و(مسلم: ٤٥) و(النسائي: ٨ / ١١٥) و(البغوي: ٣٤٧٤) وزادا: (من الخير) وإسناده صحيح .

(١٤٤) بروانه هه ندیکان له کتیبی: (أعياد الاسلام: ٥٨) به شی (بدع العیدین) .

(١٤٥) حدیث موضوع ته ماشای: (سلسلة الاحاديث الضعيفة: ٥٢٠) و(٥٢١) بکه .

(٢٢)

كۆتایی

ئەمە دوا شتە كە خوای گەورە بۆمی ئاسان كردوو كە كۆی بكەمەووە و رێكی بخەم سەبارەت بە هەردوو جەژن و حوكمەكانیان و ئەوەی پەيوەندی پێیانەووە هەبێت لە (فقە) و شارەزا بوونیان، كەوا موسلمانى نەخویندەوار لى بى پيوست نىيە چ جاي قوتابى زانست، پيشكەشى دەكەم وەكو یادكردنەووەيەك بۆ موسلمانان بەگشتى، هەتا پەرسنەكانیان راست بكەنەووە و خو نزيك كردنەوویان رێك رابگرن بە راستى .

ترسان بێت لەخو او خوشەويستى بێت بۆ خوا . ئەگەر هەلەم كردبێت لەنەفس و شەيتانەووەيە، وە ئەگەر راستم كردبێت تەنها لە خوای گەورەووەيە .

وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ